

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XXI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

61.

2021.

175 éve bocsátották Füreden vízre a Kisfaluđy lapátkerekes gőzhajót. Több mint 40 évig közlekedett a Balatonon.

Kép forrása: <https://kisfaluđygozos.hu/static/media/kisfaluđy-1680-03.6d572eb9.jpg>

Dr. Bakonyi Károly szőlőfajta bemutatót tart 2005 őszén

Dr. Bakonyi Károlyi emlékköve és emlékszlői a balatonarácsi szakiskola kertjében
(Csizmazia Darab József felvétele, 2010. augusztus 21.)

TARTALOM

KÖZLEMÉNYEK

Tóth-Bencze Tamás: PÁLÓCZI HORVÁTH ÁDÁM, MINT GEODÉTA	3
UTÓIRAT A LUKINICH-ÜGYHÖZ	15
P. Miklós Tamás: „A BALATONI GŐZHAJÓZÁS ÖREG BAJNOKA” 160 ÉVE HUNYT EL HERTELENDY KÁROLY (1784–1861)	17
EGY BARÁTSÁG TÖRTÉNETÉHEZ: Eötvös Károly és Móroczka Kálmán balatonfüredi relikviái	19
Csizmazia Darab József: 100 ÉVE SZÜLETETT DR. BAKONYI KÁROLY SZŐLŐNEMESÍTŐ	23
Kincsesné Lövitusz Zsuzsanna: A SZOT	31

EGYESÜLETI HÍREK

Takács Miklós: BESZÁMOLÓ a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület 2020. évben végzett munkájáról	35
ELHUNYT POLONYI KORNÉLNÉ SZÜLETETT HERCZEG EDIT 1932–2021	37
Olti Ferenc: MEGHALT ZOLTAINÉ KARKOVÁNY JUDIT (Pestlőrinc, 1934 – Budapest, 2021)	38
Széchenyi Ágnes: Z. KARKOVÁNY JUDIT (1934 – 2021)	38
Tóth-Bencze Tamás: SZUBJEKTÍV VISSZAEMLÉKEZÉS	40
Adományozók	40

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

XXI. évfolyam 2. szám 61. 2021.

Alapítva: 2001-ben

Felelős szerkesztő:
BAÁN BEÁTA

Szerkesztő bizottság:
BÉRESI ÁKOS,
P. MIKLÓS TAMÁS,
Dr. SZÚTS ISTVÁN GERGELY,
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
TAKÁCS MIKLÓS
elnök

A folyóirat
Balatonfüred Város Önkormányzata
támogatásával jelent meg.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

Ára: 500 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

Megjelenik évenként háromszor:
április, július, december

Szerkesztőség:
E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomda:
OOKPress, Veszprém
Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1587-9399

E számunk szerzői:

Csizmazia Darab József, üzemmémők,
Budapest

Kincsesné Lövitusz Zsuzsanna, tanár, köztisztviselő,
Balatonfüred

Dr. Olti Ferenc, az MTA kandidátusa
Balatonfüred

P. Miklós Tamás, történész, gyűjteményvezető,
Révfülpö

Széchenyi Ágnes, irodalomtörténész, az MTA-ELKH
Irodalomtudományi Intézete tudományos főmun-
katársa,
Budapest

Takács Miklós, idegenforgalmi menedzser,
Balatonfüred

Tóth-Bencze Tamás, könyvtáros,
Eplény

A folyóirat kapható:

Balatonfüreden, a Lipták Gábor Városi Könyvtárban,
a Városi Helytörténeti Gyűjtemény
és Kiállítóhelyen,
a Grafit Papír-Írószer-Nyomatvány Boltban
(Köztársaság utca 18.),
a Zsidó Kiválóságok Házában
(Bajcsy-Zsilinszky u. 32.),
a szívkörházi könyvesboltban,
a Tourinform Irodában,
az Arácsi Népházban és
a Bodorka – Balatoni Vízivilág Látogatóközpontban.

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy tiszteletdíjukról lemondtak,
és ezzel támogatták a folyóirat megjelenését.

A folyóirat korábbi számai – az aktuális év számai kivételével – pdf formátumban letölthetők a
<http://www.historia-bfured.hu/f%C3%BCredihist%C3%B3ria,14.html> oldalról, az egyes számok tartalomjegyzéke alatt található link segítségével. Továbbá elérhetők még a: <http://epa.oszk.hu/04100/04165> linken is.

A következő számhoz a kéziratok leadásának határideje: 2021. december 15.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

PÁLÓCZI HORVÁTH ÁDÁM, MINT GEODÉTA

Pálóczy Horváth Ádám, költő és polihisztor 1760. május 11-én született a Komárom megyei Kömlődön. A család az Ung vármegyei Pálócon nyert királyi adományt 1586-ban. Egyébként Horváth Ádám a pálóczy előnevet életében nem használta. Először a nagybajomi református egyházközség halotti anyakönyvében szerepel így: „*Tekintetes Pálóczy Horváth Ádám TabBíró Úr*”. Apja Horváth György lelkész, – Zemplén vármegyei származású volt, de innen a vallásüldözések idején menekülniük kellett – Császár község prédikátora, később a tatai egyházkerület jegyzője volt, anyja: Hollósi Somogyi Kata.

Iskoláit a kocsai református iskolában kezdte, majd a Debreceni Református Kollégiumban tanult. A nagyhírű, felvilágosodott tudós, Hatvani professzor volt egyik nevelője. A kollégiumi fegyelmet nehezen tűrte, s bár kiváló tehetsége miatt sokat elnéztek neki, előbb kicsapták, (aztán visszavették), majd önként távozott a kollégiumból. 1780-ban végül elvégezte a teológiát, Hatvani professzortól kiváló oklevelet kapott, és Miskolcra ment törvénytanonak (patvaristának). 1781-ben a jászói (Abaúj vármegye, ma: Jasov, Szlovák Köztársaság) konvent előtt földmérői esküt tett, földmérő mérnök lett, továbbá Miskolcon letette az ügyvédi (prókátor) vizsgát. Hivatásául a földmérést választotta, de inkább költőként és dalgyűjtőként tartják számon, eposzt, drámát, dalokat egyaránt írt, továbbá foglalkozott matematikával és csillagászattal, mágiával is. Bár oklevele alapján – lévén királyi hites földmérő és ügyvéd – az egész Magyar Királyság területén vállalkozhatott földmérést és birtokrendezést, nem valószínű, hogy az országos földmérő hivatalban vállalt állást, hanem inkább magánpraxist folytathatott.

1781-ben Szentkirályszabadján szállt meg egy nemesembernél, mint földmérő. Erről a korszakáról tanúskodik „*Bosszús biographia*” című versének részlete is:

... „*Már huszonegy esztendőmnek
Közepén, csaknem időmnek reggelébe'
Allegálok s földet mérek
Prókátorok s indzsenérek seregébe';
Ott kezdtem okosabb lenni,
A tört törrel keríteni,
S a világnak tekinteni szemébe.*” ...

Szépirodalmi és tudományos munkásságát, valamint irodalomszervező tevékenységét, benne a Za-

labán (Balatonfüreden és Petrikeresztúrott) eltöltött két évtized „terméseit” Németh József és Péterffy Ida már részletesen feltárták¹, ezzel itt nem kívánok foglalkozni.

Ebben az évben részt vett az (ajka)rendeki felmérésben. Itt történt, hogy szomszédbeli ajkaiak fejszére-kaszára kapva akarták elkergetni a földmérőket, mert azt hitték, hogy peres földjeiket akarják kimérni. Horváth Ádám rendkívüli önuralmának köszönhetően nem került sor tettelegességre, de az incidens a magyar irodalomba is bekerült: „*Ajkai veszedelem. Vagy annak le-írása: miképpen akartak egy pár Földmérőt, a' peres földönn agyon-verní.*” Egy ajkai, egy beréni (Tósokberénd) és egy rendeki ember párbeszédésként meséli el az esetet. Maga a térkép eltűnt. Amikor II. József 1786-ban, elrendelte az ország kataszteri felmérését, valószínűleg a birtokos nemesek, az adóztatástól tartva, megsemmisíthették.

Az eddig ismert (fennmaradt) első térképét 1782-ben készítette Kishidegkútról, eredetije a Veszprém Megyei Levéltárban található.

Ebben az évben megnősült, a tótvázsonyi, de Balatonfüreden született Oroszy Juliannával, Oroszy Dániel és Pázmándy Éva leányával kötött házasságot.

1783-ban gróf Teleki József pomázi birtokán földmérőként dolgozott. A munka eredményét 6 térkép (Pomáz, Budakalász, Nagykovácsi, Áproka, Ványpusztá, és a Pereg környéki birtokok) őrzi, amelyek a Pest Megyei Levéltárban, a Kiscelli Múzeumban a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, és az Országos Széchényi Könyvtárban találhatóak.

1784-ben készítette el a Sümeg és Rendek közötti vitás határ térképét (eredetije a Magyar Országos Levéltárban). Ebben az évben még a veszprémi postaház építéséhez készített helyszínrajzot Kovács Ferenc földmérővel közösen. Eredetije a Magyar Országos Levéltárban található.

1784-ben a Helytartótanács felhívást intézett a füredi és környékbeli földbirtokosokhoz: aki füredi fürdőn építkezik, az mentesül a katonai beszállásolás alól. Ehhez kapcsolódóan azt is elrendelte, hogy minden építkezés tervét előzetesen fel kell terjeszteni. Valószínűleg emiatt (is) kerülhetett sor Füred, Arács és a Savanyúvíz 1785-ös térképének megszületésére. Balassa Ferenc horvát bán és Zala vármegye főispánja 1785. július 18-án kelt rendelete alapján, 22-én Horváth Ádám – a Helytartótanácsnak felterjesztendő – két példányban elkészítette a tér-

képet. A két változatban elkészített térkép között minimális az eltérés. Ekkor már Füreden lakott feleségével, Oroszy Juliannával együtt. A térkép pontos képet ad a két község és a fürdőhely akkori épületeiről. A térkép mellékletként Pálóczi megrajzolta a nagyobb épületek homlokzati- és alaprajzát is. Mind a két térkép, mind mellékletének eredetije a Magyar Országos Levéltárban található.

A füredi-arácsi térkép 80x60 cm méretű, 1: 49 000 méretarányú, kézzel színezett. A térkép bal alsó sarkában jól kivehető, latin nyelvű szöveg olvasható. Ez tájékoztat arról, hogy a feltüntetett épületek kinek tulajdonában voltak.

De nézzük meg részletesen is. A térkép 60 épületet tüntet fel: Aráccsal kezd, Füred faluval folytatja, és utoljára veszi sorra a fürdőtelepet, illetőleg az itt található építményeket.

Arácson:

1.: Balás Mihály (az Esterházy-uradalom arácsi jobbágya) háza és annak gazdasági épületei. (baloldalt, a mai Lóczy Lajos utca és a Béke utca Csopak felőli sarkán)

2.: Polyáni János (a tihanyi apátság jobbágya) háza. (a mai Lóczy Lajos utca és az Arácsi utca találkozásával szemben.)

3.: Csepely Márton (arácsi nemes) háza. (a mai Béke utca jobb oldalán)

4.: Mátyás János (az Esterházy uradalom arácsi házas zsellére) háza. (a mai Béke utca jobb oldalán)

5.: Róka István (az Esterházy-uradalom arácsi jobbágya) háza. (a mai Béke utca bal oldalán)

6.: Balás János (az Esterházy-uradalom arácsi jobbágya) háza. (a mai Lóczy Lajos utca bal oldalán, a Koloska és Béke utca között, jobboldalt)

7.: Kálozi (Kálózi) Ferenc (az Esterházy-uradalom arácsi jobbágya) háza és annak gazdasági épülete. (a mai Lóczy Lajos utca jobb oldalán, Balás János házával szemben)

8.: Mátyás István (az Esterházy-uradalom arácsi jobbágya) háza. (a mai Lóczy Lajos utca és az Arácsi utca találkozásával szemben.)

9.: Őri Mihály (az Esterházy-uradalom arácsi jobbágya) háza. (a mai Lóczy Lajos utca és Koloska utca sarkán, jobb oldalt)

10.: Csík István (arácsi adózó) háza. (a mai Koloska utca bal oldalán)

11.: Szilassy / Szilasy István (arácsi nemes) háza. (a mai Koloska utca 4.) Zákonyi Ferenc szerint 1754-ben már a Szilassy család tulajdonában volt az a tornácos, csehsüveg boltozatú lakóház, amely vélhetően az egykori arácsi református parokiális ház (paplak) volt, vagy annak a helyén épülhetett. [Va-

lószerűleg csak a XVIII. század II. felében épülhetett.] 1858-ban már Cseh Benjámíné volt. Az idők folyamán többször átépítették. Az 1970-es évek végén megvásárolta jelenlegi tulajdonosa, és rendbe hozatta. 1979-ben emléktáblát helyeztek el rajta.

12.: gróf Széchényi Ferenc arácsi kastélya és a kastély gazdasági épülete. (a mai Hősök tere 1. sz.) 1782. június 6-án avatták fel a Nemzeti Múzeum alapítójának arácsi kastélyát, amelyben ma a nevét viselő Kertészeti Szakképző Iskola működik. (Egész pontosan: 2012 szeptemberétől már a Szent Benedek Gimnázium Balatonfüredi Széchényi Ferenc tagintézménye.) Emlékét az épületben az 1982. november 2-án felavatott tábla őrzi. Az iskola a tábla avatásakor vette fel a névadó nevét. Széchényi halála után az épület az 1830-as években már a Kemnitzer-család (börgyáros) birtokában volt. – Valószínűleg erre utal Jókai Mór „Az arany ember” regényében Tímár Mihály alakja is. – Az 1840-es, -50-es években már Kassics-féle kastélyként emlegették. 1860-ban Schindler Sámuel orvos birtokában volt. Valamikor ebben az időben épülhetett hozzá a vörös homokkő oszlopokon nyugvó erkély is. 1865. április 18-án Hegedüs Imre és felesége vásárolta meg. 1870. december 18-án, Hegedüs halála után, özvegye a birtokot eladta Molnár Aladárnak 17 000 Ft-ért. Ide költözött át 1871. január 3-án az 1870-ben létrehozott Balaton-Füredi Szeretetház. 1873-ban a főépülettől keletre nagy új emeletes házat építettek. 1892. június 22-én az intézetet meglátogatta Stefánia főhercegnő, Rudolf trónörökös özvegye, az ő és Ferenc József jóhagyásával (szeptember 16.) az intézet felvehette leányának, Erzsébet Mária főhercegnőnek a nevét. 1897-ben megépült a nyugati lakóház is, valamint az intézet kórháza. A Szeretetház 1933-ban megszűnt, helyette az épületben 1935-től a Balatonarácsi Magyar Királyi Szőlészeti és Borászati Szakiskola kezdte meg működését, valamint ide költöztették a Szőlészeti és Borászati Kerületi Felügyelőséget Tapolcáról. 1944 novemberében (a tanítás szünetelt) az épületekbe menekült családokat költöztettek be, 1945 márciusától pedig a Vörös Hadsereg katonáit szállásolták el itt. 1946-ban újra kezdte működését a Szőlészeti és Borászati felügyelőség. 1948 októberében a tanítás is újraindult az – ekkor – Állami Szőlész- és Borászképző Iskolában. Különböző elnevezésekkel az épületben azóta is a szőlész, borász, és kertészeti szakemberek képzése folyik.

13.: Véghelius (Véchelius, Véghelyi?) János vámosi birtokos arácsi nemesi udvarháza (mai Somogyi-kúria). Az 1780-as években már állt a Muskátli

utcában levő (26. sz.) udvarház. 1858-ban Magyar Kossa Sámuel tulajdona, akihez valószínűleg a felesége révén került. 1863-ban az épület és birtok már Kenessey Mór birtokában volt. A család rendszeresen használta nyaralóként. Kenessey 1918 decemberében bekövetkezett halála után 1919-ben Somogyi Béla szőlő- és földbirtokos vette meg a nyaralót és a birtokot. 1920-ban átépítették a villát. Ekkor cserélték a korábbi fatornácós előteret kőoszloposra. A 30-as években Gömbös Gyula több alkalommal is vendégeskedett itt. A II. világháborút követően a 60-as évek közepéig a Somogyi család még itt lakott. Jelenleg magántulajdon, 2000-ben újították fel.

14.: Szüts László baracskai birtokos nemesi udvarháza (a mai Gombás-kúria, Arácsi u. 94.) és a hozzá tartozó gazdasági épületegyüttes. Az 1780-as években épült, copf stílusban. A birtokot 1771-ben vásárolta meg Szüts Pál, Fejér megyei táblabíró, valószínűleg tőle a rokona, László örökölte. A XIX. század közepén már Chepely József tulajdona, majd házasság révén jutott a szentgáli Gombás család tulajdonába, akiről a nevét is kapta. Tőlük dr. Schmidt Ferenc szanatóriumi főorvos birtokába került az 1930-as évek első felében. Az államosítás után lakásokat alakítottak ki benne. 1996-ban magántulajdon lett, ekkor idősök otthonát létesítettek benne. Utoljára 2007-ben újították fel. Jelenleg szállodaként (kúria-hotel) üzemel. 1964-ben emléktáblát helyeztek el rajta.

A két település között szaggatott vonallal feltüntetve a „*Füredről Arátsra vezető út*”.

Füreden:

15.: Kazay Sándor tótvázsonyi birtokos és füredi hegyvamos füredi háza, kb. a mai Tamási Áron utcában, a páratlan számozású oldalon, nagyjából a Ferencsik János u. és az Arácsi u. közötti részen lehetett.

16.: Oroszy özvegyasszony háza (Az Oroszy család Tamás-hegyi pincéje). A szemöldökfán olvasható bevézés alapján a Kilátó u. 2. sz. alatti egykori présházát és pincéjét 1743-ban még Oroszy (II.) Ádám építtette. A XIX. század közepén a családba beházasodott Roboz Károly birtokában, a XX. század első felében Oblatt Sándor tulajdona volt. Az államosítások után a HungarHotels kezelésébe került, lakásokat alakítottak ki benne. 1988-ban leégett, 1989–1993 között helyreállították. Jelenleg a Kormos csárda működik benne. 1978-ban műemléki emléktáblát helyeztek el rajta.

17.: Simon János (füredi nemes) háza. (a mai Arácsi utca 25. szám környékén)

18.: Kiss Ferenc (az Esterházy-uradalom füredi jobbágya) özvegyének (Skultéty Apollónia) házai

(ma: Pálóczi Horváth Ádám utca 12.). Itt töltötték első éveiket Füreden Horváth Ádám és felesége. 1810-ben a Pálóczi kastéllyal együtt a Varga család birtokába került, akiktől 1880-as években dr. Huray István szerezte meg fiának, Ferencnek. Ekkortól Feri-lakként emlegették. Az 1910-es évek elején került a Shwarcz (Fekete) család tulajdonába. 1945 után a család eladta. 1976-ban a nagyobbik, nádfedeles ház elbontották. A tornácós, kisebbik épület, átépítve ma is látható. 1789-ben itt, és nem a még nem teljesen kész kastélyban látolgatta meg Kazinczy Ferenc Pálóczit.

19.: Özvegy Simonyi Ádám háza. (Kiss Ferencné házaival szemben, a Pálóczi Horváth Ádám utca másik, jobb oldalán, megközelítőleg a mai 19. és 21. szám között.)

20.: Fehér Ferenc háza a szőlőhegyen. (Megközelítőleg a mai Illés József utca táján. Az 1858-as balatonfüredi kataszteri térképen már nem látható.)

21.: A veszprémi káptalan füredi beszálló vendéglője. 1780-as években már állt. 1880-tól Protivinsky Fülöp bérelte, majd halála után özvegye. 1910-ben a veszprémi káptalan eladta a telket a füredi katolikusoknak. 1926-ban lebontották, helyén épült meg a piros (plébánia) templom, a vendéglő anyagát a plébániába építették be. (Szent István tér 2., korábban: Kossuth Lajos u. 1.)

22.: Csizmazia Péter (a veszprémi káptalan füredi jobbágya) özvegyének füredi háza. (a mai Kossuth Lajos – Major – Kéki – Csárda utca által határolt területen)

23.: Gyenis István (a veszprémi káptalan füredi jobbágya) háza. (a mai Kossuth Lajos – Major – Kéki – Csárda utca által határolt területen)

24.: Gyenis János (a veszprémi káptalan füredi jobbágya) háza. (a mai Kossuth Lajos – Major – Kéki – Csárda utca által határolt területen)

25.: Füredi egyházközség. (ma itt áll a füredi református (fehér) templom (Kossuth Lajos u. 39.), valamint a református lelkészlak és hivatal.

26.: Pillik István háza. (a mai Óvoda utcában)

27.: Bognár István háza. (a mai Óvoda utcában)

28.: Sebestyén István háza. (a mai Siske utca – Siske köz – Vásártér utca – Óvoda utca által határolt területen)

29.: Varga Sándor háza. Az 1780-as években már állt Varga Sándor földszintes háza a Siske u. 9. sz. alatt. A XIX. század második felében emeletre építették át. A XX. század elején itt működött egy ideig a Gácsér-féle cipésműhely, 1928-ban Kosztolányi Gusztáv járásbírói igazgatóé volt, majd 1930-as évek második felében Kardos Béla mészár

ros hentes üzlete üzemelt itt. 1940-ben a Dévai – Ludányi család birtokában volt a ház. Később, az 1950-es években Kerékgyártó Márton vegyesboltja működött itt. Jelenleg a műemléknek nyilvánított épület leromlott állagú, lakatlanul áll.

30.: Varga József háza. (a mai Siske utca – Siske köz – Vásártér utca – Óvoda utca által határolt területen)

31.: Varga László háza. (a mai Siske utca – Siske köz – Vásártér utca – Óvoda utca által határolt területen)

32.: Varga Lőrinc háza. (a mai Siske utca – Siske köz – Vásártér utca – Óvoda utca által határolt területen)

33.: Oroszy Dániel kúriája. (a mai Vásártér utca 8.) Valószínűleg az XVIII. század közepén már állhatott, feltehetően ebben a lakóépületben született 1863-ban Oroszy (II.) Pál, és 1866-ban Oroszy Julianna, Pálóczi Horváth Ádám, majd Kazay Gábor felesége. Az épület 1858-ban Somogyi Zsigmond tulajdonában volt.

34.: Béni Ferenc háza. (a mai Siske és Vázsonyi utca találkozásánál)

35.: Tolnay Ferenc háza. (a mai Siske utca és a Dózsa György utca sarkán)

36.: Kováts Pál háza. (a mai Siske utca és a Dózsa György utca sarkán)

37.: Gyenis Ferenc háza. (a mai Somogyi utca és a Dózsa György utca sarkán, jobboldalt)

38.: Polányi István háza. (a mai Dózsa György utcában Gyenis Ferenc házával szemben)

39.: Gyenis Pál háza. (a mai Dózsa György utca és a Bajcsy–Zsilinszky utca sarkán, baloldalt)

40.: Sister(?) / Siskey? Pál háza. (a Bajcsy–Zsilinszky utca és a Fürdő utca sarkán, jobboldalt)

41.: Szabó János háza. (a mai Seregély utcában)

42.: Parokiális ház. (Bajcsy Zsilinszky u. 4.) Az egykori református lelkészlak. Néhány évig (1983 és 1991 között) itt működött a zeneiskola is.

43.: Kenyeres István háza. (nagyjából a mai Bajcsy–Zsilinszky és a Völgy utca sarkán)

44.: Ujhelyi János háza. (a mai Völgy utca 15. sz.)

45.: (Pálóczi) Horváth Ádám földmérő készülő háza. 1785-ben kezdték építeni, 1789-ben készült el (bár nem teljesen). Ma az épületben a Ferencsik János Zeneiskola működik. (Ady Endre u. 13.) Kazinczy Ferenc 1789-ben nem itt, hanem a mai Pálóczi Horváth Ádám utcában levő kis házban látogatta meg Pálóczit.

46.: A veszprémi Tasy (Thassy János) úr háza. (ma: Lóczy Lajos Gimnázium kollégiuma, Bartók Béla u. 4.) Mintegy 50 évig a Thassyaké volt, majd

valószínűleg már az 1830-es években Molnár Dénes birtokába kerülhetett, de a család csak az 1850-es években költözött Füredre. Molnár Dénes fia, Aladár jóvoltából, 1870. november 21-én itt nyílt meg a balaton-füredi Szeretetház, amely 1871. január 3-án átköltözött a volt Széchényi kastélyba, Arácsra. 1881 után, a tulajdonos halálát követően a Sulyok család tulajdonába került a birtok és a ház. 1917-ben Zollner Ármin lett az ingatlan gazdája. 1924-ben a manzárd helyett emeletet építettek a házhoz. A család az emeleten lakott, az alsó részt bérebe adták. Belső átalakítások után 1931-ben megnyitották a Bellevue panziót. 1944 májusában a családot – a többi füredi zsidóval együtt – elhurcolták, 1944 októberétől a füredi nyilas párt székhelye kapott helyet benne, maga Szálasi Ferenc is „tiszteletét” tette benne. Az államosítás után a hajógyár munkásszállást alakított ki az épületben, majd 1955. szeptember 1-én az akkor alakuló – ma Lóczy Lajos nevével – gimnázium kezdte meg itt az oktatást. 1964 januárjában a gimnázium az új – mai – épületébe költözött, ebben pedig a leánykollégiuma kapott helyet. A kisebbik házat lakóépületnek használják.

A falu és a fürdő telep között szaggatott vonallal feltüntetve a „*Füredről a forrásokhoz vezető út*”.

a Savanyúvízen:

47.: Oroszy pince. Az Oroszy család telepi birtokán.

48.: A tihanyi apátság „épülete” a füredi fürdőn, valamint konyha és vendéglő. Ez volt eredetileg az úgynevezett felső traktérház, 1781-ben kezdték építeni, később 1801–1802 közötti átépítése, bővítése után Nagyvendéglőként kezdték nevezni. mai elnevezése: Hotel Anna Grand. A traktérháztól nyugatra az 1794-ben már elkészült Thurszky András apátsági tisztartó háza, valamint az ettől nyugatra levő Ferderber Máté által működtetett kávéház a mai Zsigmond és Blaha utca sarkán – itt született Prágay János, az 1848–49-es szabadságharc honvéd alezredese. A kávéház helyén 1816–1817 folyamán megépült(ek) az úgynevezett izraelita vendéglő(k). Az 1826-os tűzvész után ez a két épület lett az „Arany Szarvas vendégfogadó”. Az 1834-es tűzvész után egybeépítették a „Nagyvendéglőt” az izraelita vendéglőket és a Thurszky-házat, valamint emelettel bővítették. A régi traktérhez kapcsolt „új” épület részben került elhelyezésre apaház és a fürdőtelepi lelkész lakása is.

49.: Istálló. Az 1826-os tűzvész során leégett, újjáépítették. Zákonyi Ferenc szerint az új istállót Lechner Mátyás udvari építész tervezte. 1894–1895-ben ennek helyén épült meg a kétemeletes 36 szo-

bás, vízvezetékkel, villanyvilágítással ellátott Ipoly udvar. (Kisfaludy u. 3.)

50.: Kápolna. 1761-ben Vajda Sámuel, tihanyi apát rendelkezésére elkészült egy 24 személyt befogadó kis kápolna a savanyúvízi forrás közelében. Az 1840-ben Chepely József vármegyei mérnök által elkészített savanyúvízi térkép alapján nagyjából a későbbi (1831-ben megnyílt) színház, a savanyúvízi forrás kútháza és a Nagyvendéglő által közrefogott terület középpontjában állt. Harangja később az 1841–1846 között épült Kerek templomba került. Lebontották.

51.: Vendégfogadó. Valószínűleg az alsó traktérház része volt. Az 1826-os tűzvész után lebontották.

52.: Kővel fedett konyha

53.: Szabad konyha, kiségitő konyha

54.: Vendégfogadó. A tulajdonképpen alsó traktérház, vagy alsó vendéglő, vendégfogadó. Az 1826-os tűzvész után végleg lebontották, megnyitva ezzel a mai Gyógy teret a Balaton felé.

55.: Gyógyszertár és fürdőépület. 1702-ben Flaskár (Flasker) András székesfehérvári polgár, fürdős és seb orvos fiával, Ferencsel, 1,5 hold irtásföldet vásárolt Darabos Gergely arácsi nemestől, a savanyúvízi forrás közelében. Itt „fürösztő” kutat ásott és „fürösztés” céljára fából épületet emeltetett, valószínűleg ez lehetett a későbbi „fürdőház” elődje. Ez volt a füredi savanyúvízi forrás első kifejezetten gyógyászati célú felhasználása. Feltehetően ezt, vagy a helyén emelt fürdőépületet bővítették 1793–94-ben emeletráépítéssel. Az idők folyamán ebből fejlődött ki a mai szívkórház.

56.: Vendégfogadó. Valószínűleg az alsó traktérház része volt. Az 1826-os tűzvész után lebontották.

57.: Gróf Esterházy Kázmér háza. 1782 tavaszán (március – június) építtette tulajdonosa, rokonának – Esterházy Károly egri püspök – telkén. 1786-tól bérbe adták, vendéglátásra használták, itt működött az Esterházy Szálloda, amelyet a bérlők működtettek. 1837-ben új épületet emeltek mellette, az éttermet, de itt már korábban is állt egy kocsmaként használt épület, amely valószínűleg azonos a Pálóczi-féle térképen is látható kisebb épülettel. Bár Zákonyi Ferenc közlése szerint 1826-ban innen indult ki a fürdőtelepi tűzvész, azonban személy szerint úgy vélem, ez erősen megkérdőjelezhető. 1838-ban emelettel bővítették. 1848-ban a szálló kertjében lövöldét nyitottak. 1911-ben átépítették. 1923-tól újból korszerűsítették. 1925-ben az Esterházy-telepet (a szállodát is) a Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége MÁV tisztviselők üdülőjének bérelte ki 1940-ig. 1934-ben egybeépítették a szállót és

az éttermet. 1943 februárja – decembere között újabb emeletet kapott a szálloda. 1944 tavaszán a fővárosból a szállodába telepítették a Teleki Intézet Történeti Intézetét. 1945-ben kárpótlás címén a szálló szovjet tulajdonba került, 1950-ben visszaadták a magyar államnak. 1959-ben a Villamos és Kábelgyár és egy másik építőipari vállalat kapta meg üdülőknek. 1960-tól a SZOT kezelésébe került Béke üdülő néven, később itt működött a szívkórház gazdasági részlege is. A rendszerváltozás után magántulajdonba került. 2017 nyarán az akkori tulajdonostól, a Füredi Kastély Ingatlanforgalmazó és Beruházó Kft.-től ingatlancserével – egy Huray utcai ingatlan révén – Balatonfüred városa megszerezte. 2020. június 12-én az alapkö ünnepélyes elhelyezésével megkezdtek a fürdőtelepi Esterházy-kastély / szálló felújítását. Az eredeti elképzelések szerint 2021 őszére fejezték volna be, de ez legkorábban 2022 folyamán valósulhat meg. A parkoló helyén mélygarázs létesítését tervezik. Az elképzelések szerint a felújított épületben kiállítóteret alakítanak ki, ahol egy fürdőtörténeti kiállítást rendeznének be, valamint itt kapna helyet a Balaton-felvidéki kultúrtáj világörökségi helyszíneit feltáró modern tárlat is.

58.: Közös kút. Édesvízű forrás, ma már nem található. Valószínűleg elfalazták.

59.: Ásványvíz kút. A mai Kossuth-forrás.

60.: Az Oroszy család birtokában levő mezőgazdasági terület. 1790-ben több más birtokkal együtt a kamara megszerezte, és itt alakították ki az Angolparkot, illetve a XIX. század második felében a Kiserdőt.

61.: Ez egy tervezett csatorna nyomvonalát jelölte, amelynek a csapadékvizet kellett volna elvezetnie a Balatonba. Nem valósult meg.

Pálóczi Horváth Ádám a továbbiakban 1787-ben a Somogy megyei Lengyeltóiban dolgozott.

1793-ban elvált első feleségétől, majd még kétszer megnősült.

Horváth Ádám 1794-ben felmérte Nagybjom északi határát és készítette el az ezt ábrázoló térképet (magántulajdonban – Sárközy család leszármazottai).

1795-ben készítette el legnagyobb jelentőségű hivatalos munkáját, a Drávai Vegyes Bizottság megbízásából, amikor Somogy vármegye kiküldöttjeként a Dráva-vidék két térképét rajzolta meg. (eredetije a Somogy megyei Levéltárban).

1797-ben véglegesen elköltözött Füredről.

1798-ban a letenyei uradalomban dolgozott. Ekkor készült a Zichy család megbízásából a Komárom megyei almási uradalmukban Újfalú és környékét ábrázoló térkép. (Magyar Országos Levéltár)

1799-ben összeállította Csertő község birtokkönyvét (Somogy Megyei Levéltár).

1800 szeptemberében Nagybajomban készítette el Aszaló (ma: Somogyaszaló) és Merye vitás határának kisebbített térképét. Valószínűleg ez is elpusztult. Ugyanis a napóleoni háborúk idején, a (többnyire a környékbeli) parasztok közül kényszertoborzással felállított egyik gyalogsági zászlóalj fellázadt, a szintén környékbeli jobbágyokkal ez év novemberében együtt kifosztotta és felgyújtották a helyi nemesi kúriákat. Ezek között volt Horváth Ádám nagybajomi háza is. A vandalizmusnak áldozatul esett több birtoktérkép és más dokumentum.

Horváth Ádám 1811 és 1819 között Petrike-resztúron is élt, majd halála előtt ismét Nagybajomban telepedett le.

Ezt követően nincs nyoma annak, hogy földmérői vagy térképészeti tevékenységet folytatott volna. A Somogy megyei Nagybajomban hunyt el 1820. január 28-án, tüdőgyulladásban. Nekrológiájában (Magyar Kurír. 1820. február 22., 15.sz., 7–8. [119–120.] oldal) sajátosan, mondhatni érdekesen méltatták: „Nagy Bajomban Tek[intetes]. Palóczy Horváth Ádám Úr, több N[emes]s, Vármegyéknek Tábla Bírája, a' Külső-Somogyi, és Felső-Baranyai Helvetica Vallást követő Egyházi Megyék Világi Igazgatója fő-gyulladásban és vérhányásban, Január 28-ikán munkás életét 61-ik esztendejében elvégezte. Ő korán által látta, hogy az Európai mostan virágzó Nemzetek tsak a' Görög és Deák kútfőkből merített szépségekkel kérkednek; s azért a' patakokból soha sem merítgetett, soha másolókat nem másolt: hanem az eredeti kútfőket tellyes mértékkel itta. Tsak ugyan mind Verses, mind Folyó írásaiban olly eredetiség is látszik, mellyet más íróinkban nem igen találhatni. Fő érdeme a' Boldogulnak, hogy a' Nemzeti nyelvet víg énekekkel gazdagította; mellyek az országban szerte szét esmére-

tesek 's egy részben Holmi nevű munkájában is megtaláltnak. Nagy tekintetet erdemel a' Legrövidebb Nyári Éjszakája is, mellyben ezen Tudós Mathematicus (mert Földmérőnek mondani ötet, a' ki a' Mathesisnek minden ágait igazán tudta meg-alatsonyítás volna) az Astronomiai ismérteket kellemetessen előadta. Az ő Kisded Statistikája, mellyet a' Falusi oskolák' számára írt, nagy haszonnal taníttathattik. Rudolphiássában, mind historiai, mind poétai talentumait kifejtette. De kiváltképpen historiai bő olvasását ditsösségesen megbizonyította Magog Patriarcháról írt nagyobb munkájában, mellyen Magyar régiségekre kellemetes fényt vonhat. A' Tétényi Leányka' nevű dramatizált munkája mindenkor gyönyörködtető olvasás lesz, és a Tudományos Gyűjteményben, vagy Hasznos Multságokban közöltetett Recenzióji, és apróbb versei, az ő szép tudományának és elmésségének, elenyészhetetlen bizonyosságai lesznek, mellyek között kiváltképpen Csokonainak védelmére, ugyan annak nevében, írt versezetje különös figyelmetesseget erdemel. Vannak ezeken kívül Írásban más Deák és Magyar tudós Munkái, mellyeket még a' kedvező idő Nemzetünk' javára napfényre kozhat. De csak a' felyebb említettek is elégségesen megmutatják, hogy ő hasznos Nemzeti író volt, 's ő róla elmondhatni: A' Haza az, a' ki kárát nem felejtí.”

Ugyanakkor a matematika-történet éppen csak megemlíti: „ügyvédi hivatása mellett földméréssel is foglalkozott”.

Füreden emléktáblák és az utca (ahol Füredre költözését követően több évig laktak első feleségével) őrzik nevét.

Térképei nemcsak kultúrtörténeti szempontból jelentősek. Az épületek birtokosainak neve és a névírás változatai a helytörténeti kutatóknak gazdag információs forrást jelentenek. Továbbá előkerülhetnek más eddig „bujkáló” térképei is.

10. May 1760
11. Mai Horváth György ahhori Predikátor fia Ádám K. K. Kossi Predikátor Sz. Mihály Képeji, Petex. Jaly Ferencz Kemerezi Zál. Jhabók Zálfi Jován. Arck feleségeikkel együtt.

Horváth Ádám megkeresztelésének bejegyzése a kömlödi református keresztlési / születési anyakönyvben (1760)

28. Tekintetes Palóczy Horváth Ádám Tálbíró Úr. 27. szeptemb. tüdő gyúladás.

Horváth Ádám halálának bejegyzése a nagybajomi református halotti anyakönyvben (1820)

1814-ben a tihanyi apátság uradalmi épületeinek leltára szerint (Veszprém Megyei Levéltár: XII. 4. h.: A Szent Benedek Rend Tihanyi Apátságának levéltára: Üdülőhelyi (balatonfüredi savanyúvízre és fürdőre vonatkozó) iratok – Vegyes tárgyú iratok) a balatonfüredi

fürdőhelyen (fürdőtelep) az apátságnak a következő épületei voltak: 1. Felső traktérház; 2. Alsó traktérház; 3. Thurszky-féle ház. (A Ferderber-féle kávéházat 1815-ben vásárolta meg a tihanyi apát, elővételi jogával élve, az akkor tulajdonos fürdőorvostól, Petrovics Má-

tétől.); 4. Fürdőház; 5. Borbélyház; 6. Hajdúház. (A gyógyfürdőn alkalmazott hajdúk „szolgálati” lakásai voltak itt.); 7. Ambrus páter háza; 8. Pálinka ház. (Értsd: kocsmá); 9. Nagy vendégistálló; 10. Kisebb vendégistálló; 11. Kápolna.

Az 1826-os és 1834-es fürdőtelepi tűzvészekkel kapcsolatban: Zákonyi Ferenc ezekre vonatkozó megállapításairól szót ejtve, sajnos meg kell állítani, hogy állításai több kérdést is felvetnek. Kezdvé azon, hogy szerinte 1826-ban „... A szépen megindult fürdőéletet törte derékba az a borzalmas tűzvész, amely 1826. aug. 15-én tört ki, és elhamvasztotta az egész telepet. A tüzet az Eszterházy-birtokon álló korcsma kigyulladás okozta, amely leégett. A határszélen álló épületről a tűz átterjedt a közelben álló istállókra, majd az Ó-fürdőház épületére, és így tovább. Minden épület leégett.” (Balatonfüred. 1988., 196. oldal). Bár tekinthetnénk úgy is, hogy Zákonyi minden bizonnyal némi költői (patetikus?) túlzással írta le az esetet, a korabeli forrásokból mindenesetre azért nem egészen ezek derülnek ki. Ami mondjuk, még elmegy egy szépirodalmi alkotásban, teszem azt, egy történelmi regényben, de egy várostörténeti monográfiában talán már nem annyira. Zákonyi Ferenc még azt is írta („Balatonfüred” monográfia, 1988.), hogy „... 1832 előtt magyar újságok nem voltak.” Majd hozzáfűzi, hogy a „Hazai 's Külföldi Tudósítások” 1790-től megjelent ugyan, de társasági eseményekkel nem foglalkozott. Ehhez képest a „Hazai 's Külföldi Tudósítások” 1824. július 31-i száma az alábbiakról tájékoztatott: „Ő Tsászári Királyi Fő Herczegsége Országunk Nándor-Ispánnya, a' Fő Herczegnével és Herczegi Magzataival, úgy a' Szász-Hildburg-Hauseni örökös Herczeggel, és Herczegnével július 17-dikén Füredre a' Savanyú víznek, és Balatoni fürdésnek használására megérkeztek. Ferdinánd Királyi Fő Herczeg, Magyar Országai Hadi Fő Kormányozó, Kassa, Ungvár, Munkáts táján levő katonaságnak megvi[z]sgállására volt, 's ezen alkalmatossággal a' Máramarosi Sóaknákat, és a' Nagy-Bányai ezüst és arany bányákat nagy figyelmetességgel megvi[z]sgálta; Debreczenen keresztül vissza térvén, e' folyó hónap 27-ikén reggel Budára szerentsésen megérkezett.

Augusztus 28-án: „Ő Tsászári Királyi Fő Herczegsége József Nándor Ispányunk, a' folyó hónap 22-ikén, Ő Tsászári Magasságával a' Fő Herczegnével, 's Herczegi Magzataival Füredről Al-Tsúton keresztül Budára szerentsésen megérkezett. Ő Fő Herczegségét nyomban követte a' Hil[d]burg-Hauseni Örökös Herczeg és Herczegné, kik is a' Királyi Várban szállottak meg.”

Az 1824. szeptember 1-jei számában az előbbivel kapcsolatban még a következőket írta: „B. Füred Augustus 19-ikén. Az idén ezen nem csak tájékára nézve legkellemetesebb, de Orvosi hasznára, 's alkalmatossá-gaira nézve is felette jeles Savanyúvíz, az idő' környűállásaihoz képest nem volt ugyan annyira meglepve, mint megérdemelné: de Ő Tsászári Királyi Fő Herczegségének, az Ország Nándorának, a' Hildburg-hausen Örökös Hgnek, és Nejének, 's több Méltóságoknak, itt mulla-

tása által olly igen fényessé lett, hogy ebben az esztendőben is Füred első rangot érdemlett. – Voltak olyan Vasárnapok, a' mikor a' népnek tolongása miatt a' forráshoz szépségesen nem is lehetett férni. Több híres Magyar Bandák oszlatták az orczákról a' komorságot délután és estvéként. Székes-Fejérvárról pedig az ott tanyázó Nemzeti Színjászó Társaság ide eljövén, nem kevés gyönyörűséget okozott a' Hazafiaknak. Valóban meg kell vallanunk, hogy ez a' Társaság, a' helyhez, és számához képest, sokkal többet mutatott, mintsem várni lehetett tőle. Különösen az Énekes játékban olly készséget, hogy ha több Páliak és Szerdahelyiek kerülnének hozzá, akár melly Bétsi Theátromban is kiállhatnának. Ditsérettel kell egyébiránt emlékezni a' munkás, és kimivelt izlésű Komlosyrol; az eleven, es tűzlelkű Komlosynérol; a' tsendes és meglett Murányirol, 's a' pontos és egészen betanult Murányinérol; a' heves es mindenkor elkészült Horváthról, és a' kedves ajakú, 's olvasztó hangú Pálinérol. Különösen el nem lehet hallgatni azt a' szép rendet, és magaviseletet, mellyel ez a' Társaság a' köz kedvességét megnyerni igyekezik, a' mi, ha eddig is czéllá vált volna, most a' Magyar Theátrum legalább fél századdal előbb volna.

– A' Füredi multságok közt szép volt ezeken kívül a' Keszthelyi gályának Augustus 8-dikán történt megérkezése, mellyel Gr. Festetits László Nagysága, Tsászári Kir. Kamarás, Ő Fő Hgységének a' Palatinusnak tisztelkedni kívánt.

A' Fő Herczegnek Füredről való elutazása holnapra lévén határozva, azonban a' kis Fő Herczegnek neve napja is éppen holnapra esvén, mindenféle készülétek meg vannak téve, hogy a' Fő Herczegi Udvarnak ezen utolsó napja ezúttal Füreden a' kettős tisztelethez alkalmaztatott udvarlasi czeremóniákkal kellemetessé tétessék. Valósággal igen szépen kellett látszani a' Balatonon a' gálya kivilágosztatásának, és a' Füredről Tihany felé, innen pedig vissza rakétákkal való lövöldözésnek. – A' Palatinus Ő Fő Herczegségének eltávozását az egész mulató sokaságnak is eloszlása rövid időn követni fogja. – A' folyvást tartó szeles idő miatt nem igen volt kedves az idén fürdeni a' Balatonban; mégis a' Fő Herczeg Asszony a' Palatinusné valamikor tsak lehetett, hideg fürdőt venni el nem mulatta. – A' szép látások közzé tartozott még az is Füreden az idén, midőn a' nyár 'elején mindjárt, itt kimúlt Bakonbéli Apátúrnak² holt teste gyász hajón Tihanyba nyugvó helyére által szállitatott.”

„Hazai 's Külföldi Tudósítások” írta 1825. július 23-i számában: „A' Füredi savanyú vízen, hol más esztendőben is szokott megjelenni, az idén hirtelen megbetegedett Méltóságos és Fő Tisztelendő Király József, Pétsi Megyés Püspök Úr, és betegsége tsak hamarjában annyira súlyosodott, hogy a' folyó hónap 17-kén ugyan ott meg is halt, életének mintegy 90-dik esztendejében. (Óhajjuk, hogy ezen Fő Pásztornak egyházi érdemeit, és nagy jótevőséget, valamellyik Tisztelője általunk hitelen közölje a' Hazával.)”

Az 1825. július 27-i számban ezt közölték: „... N[eme]s. Pest V[árme]gyének Szolgabírája Tekintetes Miskey Imre Úr kíséretével ottan ebéd után lóháton az egész társasággal ... Gróf Festetics László Úr által az ő gallyájára meghívattatott, és estve szép holdvilágnál számtalan mozsarak durrogásai között a' Keszthelyi partra szállítottatott, és ott más fél nap pompás mulatságokkal, és vadászatokkal mulattatván, a Füredi Savanyúvízre ment, a' hova késő estve érkezvén, midőn a' magyar muzsikát meghallaná, minthogy azt a' Portugalliai és Spanyol nótához hasonlítóknak találta, annak hal[1]gatásával éjjel utánnig kedvét tölteni kész volt.”

Jó egy évvel később ugyanebből a lapból a következőket tudhatjuk meg, (1826. augusztus 26-i szám): „A' tűzi szerentsétlenségek Dunántúl olly szörnyen szaporodnak, hogy hiteles Tanúk beszédeik szerint a' népek tellyes elrémülésére méltó okot szolgáltatnak. Ugyanis is e' folyó Kis-Asszony Hava [augusztus] [15-éről] 16-ra virradóra a' Füredi Savanyú-Vízen tűz támadván az úgy nevezett régi Traktért, és a' földőházat elemésztette. Valamint más nap a' közel lévő Füred Helységben is tűz támadván, egy pár Házat hamuvá tett, és a' népet egész rémülésbe hozta, úgy hogy maga Bírója lett.” Valószínűleg egyfajta lincshangulat is kialakulhatott a faluban, a leírtakból ítélve.

Az 1826-os évvel kapcsolatban írta a „Tudományos Gyűjtemény” 1827. (12. füzet) évi kiadásában Hrabovszky Dávid: „Függelékül Füredről 's Tihanyról. XIII.” „Füred Juliusban 1826. Balaton mellett vagyok ismét, Barátom, még pedig annak egyik legnevezetesebb helyén, Füreden. Két előbbi tartózkodásom Balaton mellékén, olyan évszakban történvén, a' midőn a' vendégek már elszéledtek, látogatásom elhalasztódott mostanra. Nagyon meglepő a' tsendes' Balaton mellék' esmerőjének azon zaj, melly ötlet Füreden egyszerre meglepi, s azon sok tájúi vendégeknek külömbfésése. Azonban meg kell vallanom, Fürednek külsője nem felel meg egészen a' várakozásnak. A' ditső tájék szinte Veszprimhez fél órányira már nyitva vagy a' szemnek, a' sűrűen egymást váltó faluk körül imitt amott tsinos nagyobb épületeket látni, fűrgén nyomozza a' szem Füredet, azt véli végre, hogy nem a' keresett tájon jár, 's midőn elfáradva a' Balaton' sijkán nyugosztalja szemlélődéseit, egy kis erdőhez vitetik le a' Balatont elérő lejtős Ösvényen, 's ez a' Füredi Park, melly megé a' völgybe vonult Ilygieának szerény egyszerűségű lakása. Sem a' meleg Ferdő-ház, sem a' lakó helyek, egyet kettőt kivéve, különös pompájúak. Azonban annyival kedvesebb a' műveltség' béavatottjainak, 's a' főbb rend' sorsosinak kielégítése, a' kik itt a' válogatott társaságban várakozásoknak tellyes megfelelést érik. Kivált ezen nyáron, ha azon szerentsékn' elmaradását, Ó Cs. Kir. Fő Herczegsége', Országunk Nádorának jelen nem létét, 's a' minden' napiakig nézőknek panaszait, a' kevés vendégek miatt, kivesszük' – igen interesszans az itt létel. ...”

Dr. Lichtneckert András a következőt írta erről: „Az 1826. évi tűzvészben hamuvá lettek az uradalmi istállók

és fészerek, a fürdőház és középső savanyúkút teteje, az egész alsó traktérház, a hajdúk lakásaival együtt.” Az Esterházy-épületet vagy a mellette levő kocsmát nem is említi a tűz kapcsán.

Sörös Pongrácz „A tihanyi apátság története” II. kötetében a következőt írta (466-ik oldal): „... 1826. augusztus 15-ikén éjjelkor a fürdő keleti oldalán levő apátsági épületektől északra eső, már arácsi területen épült, s az Esterházy grófok tulajdonát tevő vendéglőben tűz támadt, mely átharapódzott a szomszédos apátsági istállókra, innen folytatólagosan következő épületekre, fürdőre, alsó-vendéglőre, egyéb istállókra, fészerekre, a forrásnak tetőzetét is elégette, s össze-vissza 30 000 forintnál több kárt okozott az apátságnak.” [Egész pontosan: a helyreállítás 32 133 forint 67 krajczárjába került az apátságnak.] (forrásként megjelölve: = Tihanyi apátság levéltára.c. 7. p. II, számozatlan irat.), a következő, 467. oldalon pedig: „Alig heverte ki a fürdő ezt a tüzet, 1834. július 18-án a Horváth-házban kiütött tűz okozott újabb károkat, bár korántsem rongálta meg annyira az apátsági épületeket, mint az 1826-iki tűz, de a javítások, a szobák új bebútorozása mégis tetemes kiadást okozott.” (forrásként megadva: = Pannonhalmi rendi levéltár (Főapátsági Levéltár) fasc. 17. litt. kk).

Sörös Pongrácz kapcsán két dolgot szeretnék megjegyezni. Egyrészt azt, hogy az általa leírtak esetében bennem felvetődött az, hogy vajon nem állhat-e fenn az esetleg, hogy az apátság megpróbálta a tűzzel kapcsolatos felelősséget egész egyszerűen az Esterházy-birtok nyakába varrni, és valami kártérítést szerezni. [Horribile dictu: talán az apátsági uradalom felelősségét is próbálták áthárítani.] Egy bizonyos: úgy tűnik, az Esterházy-uradalom különösebben nem foglalkozott a levélbeni panaszokkal és vádaskodással, illetve nem is zavartatták magukat különösebben ezek miatt. Felhívnam tisztelettel a figyelmet arra is, hogy Sörös egyáltalán nem ír a tűz kapcsán kocsmát, kifejezetten vendéglőről beszél, szemben Zákonyival, aki kocsmát (korcsma) emlegett.

Sörös Pongrácz még az alábbi is írta (492–493. oldal): „1787-ben azon a részen, mely a nagyvendéglőtől a Balaton partja felé húzódott, már meglehetősen fák voltak, közepén pedig filagoria volt, melyben a nap perzselő sugarai ellen menedéket találhattak a sétálók. A kamarai kezelés idején fejlesztették a sétateret, «mulató kertet», az angolkertet telepítették, kertészt fogadtak, de azért 1800 tavaszán is a kívánalmak közt volt, hogy nagyobb sétatér legyen, a Balaton partján pedig sétányt készítsenek. A következő években fokozatos fejlesztésnek kellett történnie, mert a Rend visszaállítása után egy évvel Novák Krizosztom főapát, mikor Oesterreicher arról vádolta, hogy az angolkert elhanyagolt, pusztul, kertészt sem tart, bátran ki merte mondani, hogy a füredi sétatér sohasem volt oly szép, jól rendezett, mint ekkor, kertésze pedig jobb, mint a milyen korábban volt. Később hanyatlás mutatkozik, a kert, sétatér gondozására nem volt külön ember, szerződése szerint a felső-vendéglő bérlője tartozott volna az an-

golkertre vigyázni, ki azonban 1818-ban kijelentette, hogy tartson az apátság az angolkert gondozására, őrzésére külön embert, mert ő és személyzete kiszolgálás idején nem vesződhetnek az ültetvények őrzésével, s kertészt sem tartottak, hanem tavasszal és ősszel a tihanyi kertész ment néhány hétre a fürdőre s tett, a füredi jobbágyság robotjait fölhasználva, a mit tehetett. Kopácsy püspök, mint királyi biztos a kertész hiánya miatt nem tett kifogást, azt azonban szükségesnek mondta, hogy az uradalom a kert őrzésére s tisztántartására nyaranta külön embert tartson, s kívánja, hogy a forrás környékén levő sétatér jöjjön kapcsolatba az északra eső angolkerttel. Az 1826-iki tűz kedvezett a sétatér fejlődésének, mert, a nádor óhajításának megfelelően, nem építették föl újra az alsó-vendéglőt, hanem az itt kapott területet a sétatér nagyobbítására használták föl. A fejlődéssel járt, hogy, míg 1821-ben szóvá kellett tenni, hogy az angolkert őrzésére külön ember legyen, 1834 ápril havában maga Kovács Tamás főapát figyelmeztette a tihanyi perjel, hogy a kert őrzésére, tisztántartására egy ember kevés, június–augusztus folyamára 12 garas napi-díjjal még egyet kell fogadni.”

Másrészt Sörös Pongrác július 18-át írt az 1834-es tűz kitérésének dátumául, ugyanakkor az 1834-es évvel kapcsolatban ezt írta Zákonyi Ferenc (Balatonfüred, 164. oldal): „Alig hozták rendbe a fürdőt, ami a pénzhiány miatt elég sokáig tartott, 1834-ben ismét felrepült a vörös kakas a fürdőtelepi épületekre. A tervezett Anna-bál helyett július 26-án óriási futkosás, tűzoltás, jajgatás, kiabálás töltötte be a sétateret. A Horváth-ház – amelyben nagyban készülődtek a házikisasszony tiszteletére rendezendő névnapi ünnepségre – konyhájában a szakács zsírt öntött a tűzre, a hirtelen fellobbanó tűz belekapott a zsíros üstbe, az kigyulladt és innen terjedt ez az elolthatatlan tűz.

Az 1785-ös Pálóczi-féle térkép a Füredi História 2009/1. számában már közlésre került dr. Lichtneckert Andrásnak (1951–2017), a balatonfüredi Ujhelyi családról szóló cikkéhez, a borító II. (első, belső) oldalán.

Irodalom:

- Hrenkó Pál: „Pálóczi” – Horváth Ádám földmérő. = Geodézia és kartográfia. 1980/4.sz., 272–278.p.
 Lichtneckert András: A balatonfüredi savanyúvízi gyógyfürdő története az alapítástól az államosításig: 1702–1949. Balatonfüred, 2013.
 Némethné Rác Lidia: Barangolások Balatonfüreden. Balatonfüred, 2019.

Jegyzetek:

1. Németh József irodalomtörténész és Péterffy Ida (1906–1984) ének-zene tanár, zenei író, e tárgyban irt művei

Németh József munkái:

- Pálóczi Horváth Ádám petrikeresztúri évtizede (1811–1819). = Magyar Arion. Tanulmányok Pálóczi Horváth Ádám műveiből. Szerk.: Csörsz Rumén István, Hegedűs Béla. Bp., 2011. 75–88. p.
 Kazinczy Ferenc és Horváth Ádám. = Pannon Tükör 2010. 1. szám. 63–66. p.

Leégett a Horváth-ház, a Tallián-ház (később Keglovics-ház), a Fülöp- (később Fittler) ház, a Nagyvendéglő (később Grand Hotel, az Ó-fürdőház, később Klotild udva). Még a fák egy része is elégett.”

1834-et illetően a tényleges helyzet a következő: az 1834. július 18-án kitört fürdőtelepi tűz következtében szintén leégett néhány épület, de korántsem az egész fürdőhely. A „Hazai 's Külföldi Tudósítások” 1834. július 23-i számában erről a katasztrófáról így számolt be: „Veszprém Július 19-dikén. Tegnap délutáni 3 óra után a' Füredi savanyu viznél lévő épületek közt tűz ütven-ki magát, hirteleni dühösségével majd minden házakat, a' játékszint, fürdőházat, és gróf Eszterházy vendégfogadóját kivévén, megemésztett. Mivel némely szobák be is égtek, több úri vendégek és kereskedők jelen volt vagyonaiktól megfosztottak. Sokan az első emelet ablakából ugrottak le.” A „Jelenkor” 1834. július 23-i számában így írt: „Füred, a' dicső tájú Balaton-Füred, a' kedves fürdőhely jul. 18kán délután nagy részben elégett. A' pompás Horváthház, Talliánház, postaépület, plébánia, a' nagy és kis vendégfogadó (mellynek szobáji 's termei is jobbadán beszakadoztak), 's így a' Tihany felé fekvő egész sor, hamuvá lett. A' fürdőház, gyógyszerár, játékszín 's a' t. [és a többi] épen maradtak; a' vendégek azonban számra nem igen csökkentek, mert részint az ott sértetlenül hagyott lakhelyekbe, bár kisebb kényelemmel, vonultak össze, részint a' szomszéd helységek 's közel szőlőkbeli épületekbe települtek.”

A fürdőhely egy része az 1836 és 1840 közötti panaszkönyv, továbbá az 1834. évi hivatalos fürdőorvosi jelentés szerint is ekkor, 1834. július 18-án, és főleg nem 26-án, Anna-napkor égett le, ahogy azt Zákonyi Ferenc és – rá hagyatkozva – mások is írták korábban.

Ötödfélszáz énekek: Pálóczi Horváth Ádám dalgyűjteménye az 1813. évből. [Sajtó alá rendezte Bartha Dénes, Kiss József]. Bp., 1953. 310–312.p.

Vörös Károly: Adalékok Pálóczi Horváth Ádám életéhez. Bp., 1958.

Zákonyi Ferenc: Balatonfüred. Veszprém, 1988.

Horváth Ádám levelezése Füredről. = Pálóczi Horváth Ádám a Magyar Tenger poétája Füreden. Balatonfüred 2010. 49–59. p.

Pálóczi Horváth Ádámról. = Pannon Tükör. 1997. május-június 3. sz. 76–78. p.

Pálóczi Horváth Ádám Dunántúli kapcsolatai. = Horizont 1988. 3. szám 28-33. p.

- Pálóczy Horváth Ádám: Felfedezett titkok. Bp., 1988. [szerk: Németh József, Szalai Anna; a bevezetőt írta: Németh József]
- Horváth Ádám, a szabadkőműves és politizáló költő. = A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 17. sz. Veszprém 1984. 461–471. p.
- Péterffy Ida írásai:
- Orosz Julianna (Horváth Ádám első házassága 1782–1793). = Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 18 sz. Kaposvár, 1987. 169–186. p.
- Horváth Ádám munkássága a „Hunniás” előtt. Bp., 1985. 205 p.
- Levelek Szántódról. Szántódi füzetek. 8. sz. Siófok, 1984.
- Horváth György és fia, Ádám. = Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 12. sz. Kaposvár, 1981. 137–154. p.
- Pálóczy Horváth Ádám Szántódon. Szántódi füzetek. 1. szám. Siófok, 1980.
2. Taucher Ágoston Mihály (Siklós, 1750. június 16. – Füred: Savanyúvíz, 1824. június 24.) 1817-től bakonybéli apát.
- Kazinczy János somogyi prédikátor könyvtára. In: Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 10. sz. Kaposvár 1979. 151–166. p.
- Pálóczy Horváth Ádám ünnepi köszöntője. = Somogy 1977. 1. sz. 76–82. p.
- Pálóczy Horváth Ádám, a somogyi banderista Budán (1790) = Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 8. sz. Kaposvár, 1977. 187–206. p.
- Horváth Ádám levelezése „poetriáival”. = Gőcseji Helikon 7. sz. Zalaegerszeg, 1973. 196 p.
- Sirató versek Pálóczy Horváth Ádám halálára. = Somogy. 1971. 3. sz., 62–70. p.
- Pálóczy Horváth Ádám világjáró táncnótájának keletkezése. = Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 1. sz. Kaposvár, 1970. 93–100. p.
- Pálóczy Horváth Ádám emlékezete Gőcsejben. = Látóhatár. 1968. 3–4. sz., 377–384. p.
- Pálóczy Horváth Ádám nyomában Balatonfüreden. = Magyar Zene. 1967. 4. sz. 390–400. p.

*****

A hátsó borítón látható portré Pálóczy Horváth Ádámot harmincéves korában ábrázolja. A színezett metszet alapjául szolgáló, mára elkallódott festményt Erdélyi fi Kóré Zsigmond festette 1791-ben. A metszetet Kazinczy Ferenc készítette el, s a Psychologia címlapelőzékeként jelent meg 1792-ben. A talapzaton olvasható Ovidius-idézet (Fasti II. 93):

„*Nomen Arionum Siculas impleverat urbes,
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.*”

*Híre betölti a városokat szikuloknak a földjén,
s zengő lantjának rabja Itália is...*

(Gaál László fordítása)

Az illusztráció csurgói Református Gimnázium könyvtárának példánya alapján készült, amely az író sógora, Sárközy István névbejegyzését is őrzi. Pálóczy Horváth Ádám egyik írói álneve „Arion” volt.

Az idézett szöveg Publius Ovidius Naso „Fasti”/„Fastia”-jából (kb.: Ünnepi római naptár) származik, és ezen belül az Arion-monda / legenda részlete. Ez a mű a római naptár költői feldolgozása, mely jórészt a római ünnepekhez fűződő szokások és mondák elbeszéléséből áll. A munka befejezetlen maradt, a tervezett tizenkét hónapnak csak a fele, hat hónap készült el, mert a száműzetés Tomi-ba megakadályozta Ovidiust a folytatásban. Tomi-ban már nem volt ideje a hiányzó második rész megírására, hanem az első könyvet dolgozta át, így adták ki halála után. A költemény sok ősi hiedelmet megőrzött, ezért a római vallástörténetnek is egyik értékes forrásmunkája.

Publius Ovidius Naso (Sulmo, [ma: Sulmona, Olaszország], időszámításunk előtt 43. március 20. – Tomis – illetve Tomi–, [ma Constanca, Románia] Krisztus születése után 17. vége vagy 18.)

Rómában nevelkedett és bátyjával, Luciussal. Hosszabb utazás után, apja kívánságára közügyi pályára lépett, később azután teljesen a költészetnek élt.

Fiatal éveit gondtalanul töltötte az „arany Róma” előkelő társaságaiban, bejáratos volt a császári udvarhoz is. Apja kívánsága szerint megnősült, de első két házassága rövid ideig tartott. Egy gyermeke született, Perilla nevű lánya. Harmadik felesége egy Tabia nevű özvegyasszony volt, aki rokonságban állt Augustus császár családjával.

Ovidius a római irodalmi körökben ismerkedett meg több költővel, de leginkább Propertius állt közel hozzá. Sok időt töltött hölgyek társaságában, innen merítette ihletét a szerelmi történetekre, amelyek nagy sikert arattak. Augustus császár lánya – Julia Caesaria, az uralkodó egyetlen gyermeke – kifejezetten kedvelte a költőt.

Kr. u. 8-ban egész további életét meghatározó csapás érte. Augustus császár pontosabban nem ismert okból el távolította a fővárosból és a Fekete-tenger partján fekvő Tomiban kényszerlakhelyet jelölt ki számára. Római polgárjogától és vagyonától nem fosztotta meg, sőt Ovidius a Rómával való írásbeli kapcsolat lehetőségét is megtarthatta. A költő élete végéig reménykedett a visszatérésben, de hiába kért kegyelmet előbb Augustustól, majd annak utódjától, Tiberiustól. Itt, Tomiban, száműzetésben halt meg 60-61 éves korában. Róma városa 2017. december 14-én hozott határozatával rehabilitálta Ovidiust.

Az idézett szöveg bővebben:

*Quem modo caelatum stellis Delphina videbas,
Is fugiet visus nocte sequente tuos;
Seu fuit occultis felix in amoribus index,
Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Saepe sequens agnam lupus est hac voce retentus:
Saepe avidum fugiens restitit agna lupum:
Saepe canes leporesque umbra cubuere sub una,
Et stetit in saxo proxima cerva leae;
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit, et accipitri juncta columba fuit.
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes,
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
Forsitam, infelix, ventos undamque timebas;
At tibi nave tua tutius aequor erat.
Namque gubernator dstricto constitit ense,
Ceteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum.
Non sunt haec digitis arma tenenda tuis.
Ille metu pavidus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat sumpta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram. Capit ille coronam,
Quae possit crines, Phoebe, decere tuos.
Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollice chorda sonos:
Flebilibus veluti numeris canentia dura
Trajectus penna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas;
Spargitur impulsa caerulea puppis aqua.
Inde -- fide majus -- tergo delphina recurvo
Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi
Cantat, et aequoreas carmine mulcet aquas.
Dî pia facta vident; astris delphina recepit
Jupiter, et stellas jussit habere novem.*

*Még az imént csillag-díszében láttad a Delfint,
s harmadikán szem elő hirtelen elmenekül.
Boldog, mert titkos szerelemben jó vezető volt,
s mert hordozta a lant lesbosi énekesét.
Ismeri minden föld és minden tenger Ariont!
Gyors folyamok árja dalára megállt;
éneke farkast is lekötött, mikor űzte a bárányt,
s ez maga sem menekült, félve, a farkas elől.
Gyakran a nyúl s a vadászkutya egy fa alatt hevrészett,
s állt az oroszlán szarvassal a hegytetőn;
baglyok meg fecsegő varjak között szűnt a civódás,
és az ölyűvel együtt csendesen ült a galamb.
Cynthia, azt mondják, dalodon, széphangú Arion,
sokszor elandalodott, mintha a bátyja dalol.
Híre betölti a városokat szikuloknak a földjén,
s zengő lantjának rabja Itália is...
Már hazatérni kívánt s felszállt a hajóra Arion,
s mit dallal szerzett, vitte a kincseit is.
Már hazatérni kívánt s felszállt a hajóra Arion,
s mit dallal szerzett, vitte a kincseit is.
Tán a szelektől félt a szegény és félt a haboktól.
Ám a hajó gonoszabb volt néki, mint a vihar.
Mert biz a kormányos vont karddal toppan eléje,
s véle együtt sok bőszt cinkosa fegyveresen.
Kardoddal mit akarsz? Libegő gályádat igazgasd!
Vissza! Ne ily fegyvert végy a kezedbe, hajós!
Ő nem fél s így szól: „Vedd el bár életemet, csak
hagyd, hogy e lanton még zengjen utólszor a dal!”
Ráhagyják s nevetik kérését. Ő koszorút tesz,
mely díszíthetné, Phoebus, a fürteidet;
Tiruszi bíorból készült ruha hull le a vállán,
s ujjá alatt tisztán csendül a lanton a dal.
Hogyha halántékát éles nyíl verte keresztül,
így a fehér hattyú bánatos éneke zeng.
S egyszer csak, teljes díszben, beleugrik a vízbe;
felcsap a hab, s csupa víz tőle a szürke hajó.
S már ez alig hihető: egy delfin úszik elébe,
s egyszeriben hátán ül a szokatlan utas.
Ül, s lantját felemelve dalol. Dallal fizet annak,
s száll, simogatva, a hang tengerek árjain át...
Isteneik látták jó tettét. Juppiter égbe
vitte a delfint, s most csillaga száma kilenc.*

Konkréten a vonatkozó részlet február elejéhez kötődik, egészen pontosan február 3-ához.

Arion – görög költő a leszboszi Methymnából (Krisztus előtt VII–VI. század), valós történeti személy, Periandrosz korinthuszi türannosz kegyeltje volt. [A róla elterjedt mondák egyike szerint Arion Posszeidón görög tengeristen – római megfelelője: Neptunus –, és egy tengeri nimfa – naiad – fia volt. Apollón / Apolló kedvelte őt és megtanította őt a lant művészetére.] Egyszer Szicíliában egy dalosverseny alkalmával nagy sikert aratott, sok kincssel halmozták el. Hajón tért vissza Korinthuszba, de a kapzsi tengerészek a tengerbe akarták dobni, hogy kincseit megkaparinthassák. Annyit azért még megengedtek neki, hogy előbb a hajó orrán állva egy dalt elénekeljen. A dalra delfinek gyűltek köréje, a vízben az egyikük a hátára vette, s partra tették Korinthuszban. Nemsokára a hajósok is megérkeztek oda, az uralkodó, Periandrosz kérdésére azt mondták, Ariont jó egészségben látták Szicíliában. Ekkor áldozatuk előlépett, és a király kivégeztette a bűnösöket. Zeusz / Jupiter/ Juppiter az életmentő delfint csillagképnek az égboltra emelte. – A történetet eredetileg Hérodotosz hagyta ránk, Ovidiuson kívül Cicero is feldolgozta; az újkorban a delfineken lovagló Ariont Dürer, Carpaccio és Carracci festményei ábrázolták. Ovidius két változatot is írt a delfin csillaggá válására.

Az egyik esetében ez Posszeidón és Amphitrité szerelmével függ össze. A hölgy az őt szerelmével üldöző tengeristen elől Amphitrité Atlasznál keresett menedéket, ott rejtőzött el, A delfin felfedezte a rejtékhelye, ezt jelentette Posszeidónak, aki ezért hálából csillaggá változtatta az állatot.

A másik a már fentebb leírt Arion története, akinek tehetségét Ovidius Orpheuszéhoz hasonlította. A „delfines kaland” Hérodotosz leírása nyomán kedvelt témája volt az irodalomnak és a képzőművészetnek egyaránt.

Apollón görög isten – a római megfelelője: Apolló, Artemisz / Diana ikertestvére, de ismert volt még Phoibos, Phoebos, illetve Phoebus néven is.

Cynthia – Diana (a görög Artemisz római megfelelője) istennő mellékneve, úgymint: „*a cynthusi istennő*” – ugyanis Cynthus egy hegy volt Délosz szigetén. A vadászat és az erdők istennője volt.

Periandrosz – Az időszámításunk előtti VII–VI. században élt görög uralkodó, Küpszelosz korinthiszi türannosz fia. Arisztotelész szerint i.e. 625 és 585 között – 40 évig uralkodott, ezalatt a városállam a virágkorát élte. Állama (Korinthusz) hatalmát és saját tekintélyét Kerküra szigetének visszafoglalásával, több kolónia (gyarmat) alapításával, valamint a többi görög türannossal kialakított kapcsolata révén olyanmire megnövelte, hogy a görög városállamok bírájuknak választották, továbbá a keleti birodalmak is összekötésbe léptek vele. Főként városa iparát és kereskedelmét lendítette fel. Uralma során a köznépszéles rétegeire, főként a kézművesekre támaszkodott, az arisztokráciát pedig igyekezett háttérbe szorítani. Ebből kifolyólag a személyiségét illetően két, teljesen ellentétes kép alakult ki róla az utókorban. Egyrészt – minden bizonnyal a bölcs uralkodása miatt – a hét görög bölcs egyikeként tartották számon. Másrészt a kegyetlen és gátlástalan zsarnok képe alakult ki róla. Hérodotosz szerint feleségét hirtelen felindulásában megölte, továbbá fiát is száműzte: „... *ahol csak száműzött fia tartózkodott, mindenüvé elküldte követeit és megtiltotta, hogy bárki is házába fogadja. Bármely házhoz jutott tehát az üldözött, elűzetett, mert Periandrosz megtiltotta, hogy befogadják, és meghagyta, hogy kergessék ki ... kihirdette, hogy aki házába fogadja, vagy vele szóba állana, Apollónak szent bánatpénzt kell fizetni, meghatározott összegben. E kihirdetésre aztán senki sem akart vele beszélni, sem házába befogadni. Erre maga a fiú sem merte a tilalmat megszegni és állandóan az oszlopcsarnokok között tartózkodott. A negyedik napon megpillantotta őt Periandrosz, amint mosdatlanul és éhesen összesett; megszánta, föl hagyott haragjával, közelebb lépett és így szólt: <<Ó, fiam, vajon mit tartasz kívánatosabbnak: mostani állapotodat, avagy az uralmat és vagyont, ami most az enyém, engedelmes fiúként atyádtól örökölni?>> Így akarta Periandrosz megnyerni, de ő atyjának semmi mást nem válaszolt, mint azt, hogy fizesse meg az istennek a bánatpénzt, mert vele szóba állot. ...”*

(Geréb József fordítása)

Periandroszról még számos, az idő előrehaladtával mind véresebbé váló negatív ábrázolás és leírás is fennmaradt [sőt, az egyik a legenda szerint a felesége már kihült tetemével közösült is], amelyek történeti hitele kétséges, és nagy valószínűséggel inkább a türannisz túlzásokban gazdag ábrázolásának tudható be.

szikulok – a latin Siculas, illetve Siculi után: Szícila lakói.

A kötet magyarul 1986-ban jelent meg a Helikon Kiadó gondozásában.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

UTÓIRAT A LUKINICH-ÜGYHÖZ

Eloolvassa Németh Ákosné cikkének kéziratát, újból elkezdtem kutatni a témában. Ennek során néhány új információ került a látótérbe, így az alábbiakkal tudom kiegészíteni a korábban általam, valamint a Némethné Rác Lída által írottakat.

Lukenitz Ferenc és Schobel Katalin fia 1818-ban született Galíciában, a Zalkiew / Zaleszczy megyei / kerületi Lipsko-ban.

Lukinich József 1834. november 22-én, 27 Forint 22 krajcár (fogadó/fej?) pénz ellenében felvételt a 41. sorgealozredhez, 14 esztendő szolgálati időtartamra. 1835. október 1-jén előléptették örvezetővé, 1837. április 21-én előléptették tizedesnek. 1843. május 31-én kinevezve ezredkadét-nak [kb.: tisztjelölt] az udvari haditanács 1845. <sic!> [talán elírás lehet esetleg?] január 1-jei [döntése?] alapján. Az 1844., 1845., és 1846. évi katonai rangsorolás-jegyzékben (Militärschematismus des Österreichischen Kaisertums) a kadétek között szerepelt. 1844. november 17-én őrmesternek lépett elő. 1847. október 31-én – mint kiszolgált katonát – elbocsátották az ezred (hadsereg) kötelékéből. Ekkor gyakorlatilag letelt a 14 esztendő, amelyre 1834 őszén szerződött, azaz obsitos katonaként szerelték le.

A 41. sorgealozred házassági anyakönyve szerint a 28 éves hadfi 1847. február 16-án, Kolozsváron kötötte hivatalosan is egybe az életét az ekkor már **25 éves** kolozsvári Bagdi Juliannával, Bagdi István és Szilágyi Klára leányával. A szertartást Kabsch Felix (római katolikus) ezred káplán vezette le. Érthetően fogalmazva: évekkel később az özvegy nemcsak az 1852-ben született Otília lánya, hanem a saját adatait is – fogalmazzunk így – megkosmetikázta.

A vőlegény ezredfelmentéssel az ezred kápolnájában 1847. február 14-én a háromból egyszer, a menyasszony a kolozsvári református templomban háromszor kihirdetve. A vőlegény házassági bizonyítványa ezredparancsnokságtól [vagy az ezredparancsnokától] 1847. február 12-én, [valamint] a felmentése a második hirdetéstől, a menyasszony hirdetési bizonyítványa és mindkét fél keresztelési bizonyítványa a kápolna levéltárában az 1847. évi 3. csomóban megőrizve. – Köszönöm Skoumal Krisztiánnak a fordítást.

Ha szabad így fogalmazni, a házasság egyáltalán nem volt elsietett, mert pontosan két hónapra rá, 1847. április 16-án Kolozsvárott világra jött a

pár elsőszülött gyermeke, egy fiú, akit 25-én kereszteltek meg, szintén Kolozsvárott, az István Pál névre. A keresztapaságot pedig nem más vállalta el, mint maga a 41. sorgealozred parancsnoka, Stephan Wernhard ezredes.

Sajnos a százados halála sem a beszercei, sem a marosvásárhelyi katolikus anyakönyvben nincsen bejegyezve, Marosvásárhelyen az eltemetésére vonatkozóan sincs semmilyen nyom vagy adat, csak annyi bizonyos, hogy 1898. március 15-én felavattott a marosvásárhelyi Kossuth Asztaltársaság egy síremléket a százados tiszteletére. A síremléken levő halálozás ideje és helye („*meghalt 1849. július 28, Marosvásárhelyt*”) viszont minden kétséget kizáróan nem helytálló. A sírfelirat téves szövegére valószínűleg mindenestre megvan a magyarázat, ugyanis a marosvásárhelyi katolikus anyakönyv szerint 1849. július 28-án meghalt egy férfi, akit 29-én temettek el, de mind a neve, mind az életkora eltérő. Konkrétan: Lendvai(?) Jozef 36 éves kereskedőről van szó, a halál oka pedig: „*cholera*”. Valószínűleg vele téveszthették össze a Lukinics századost.

A magyar honvédség katonai halotti anyakönyvében (halotti könyvlajstrom, IV. kötet, 180. lap) viszont szerepel Lukinich József honvéd százados halála. A halálesetet Marosvásárhelyen, 1849. július 17-én jegyezte be Vajda Ignác tábori papfőnök és kanonok, aki egyúttal az elhunyt temetési szertartását is végezte. Ebből a következő derül ki: július 10-én Besztercén az ellenség által lelövetett. továbbá az, hogy „*Lukinits József Úr*”, a vezérkarhoz beosztott százados halálának dátuma július 10., mindenesetre arra enged következtetni, hogy azonnal meghalhatott, vagy még a nap folyamán belehalt a sebesülésébe. Azzal a legendával is le kell számolni, hogy Bem hintójában, a tábornokkal összetévesztve, ahelyett lőtték volna meg. Ugyanis a katonai halotti anyakönyvben még szerepel az alábbi bejegyzés is a halálával kapcsolatban: „*Amint Besztercén keresztül lovaglott lelövetett.*”

A századost „*1849. július 12-én Marosvásárhelyen a közönséges sírkertben*” temették el.

Lukinich József özvegye július 25-i dátummal, Kolozsvárott valóban benyújtotta Bem Józsefhez az özvegyi és árvaellátás iránti kérvényét.

Férje sírja sokáig gondozatlan volt, a helyi – Marosvárhely – Öregdiákok Baráti Köre tette rendbe, ma pedig az iskola tanulói gondozzák. Emlékét minden évben felidézik, megemlékezést tartanak. Felújított síremlékét 2010. május 29-én avatták újra, amelyet anyagilag támogatott a magyar Nemzeti Civil Alapprogram is.

A köztudatban úgy él, és a 1848–1849-es forradalom és szabadságharcra foglalkozó irodalom is többnyire inkább arról írt és ír, hogy a szabadságharc hadserege mennyire lelkes hazafisággal volt eltelve, és mennyire áthatotta azt az önkéntesség szelleme. Talán nem ártana kissé ezt átértékelni. A kutatás során felvetődött bennem az a kérdés is, hogy Lukinich József – lévén lengyel származású – vajon miért nem csatlakozott az úgynevezett lengyel légióhoz. Végül – úgy vélem – megtaláltam erre is talán a választ.

Forrás:

Besztercei, marosvásárhelyi római katolikus halotti anyakönyv, illetve temetői nyilvántartás, továbbá katonai anyakönyvek. Köszönöm Jakab Júlia (Szamosújvár), Kocs János (Sepsiszentgyörgy), és Barabás Kisanna (Marosvásárhely) segítségét, továbbá Németh György főlevéltárosnak (Magyar Országos Levéltár), hogy lehetőséget adott az aradi iratok megtekintésére. Köszönöm még dr. Solymosi József és dr. Lenkefi Ferenc főlevéltárosoknak a Hadtörténet Levéltár és Múzeum bécsi kirendeltségétől, hogy lehetővé tették a betekintést a 41. sorgyalozezred anyagába (Bécsi Hadilevéltár / Kriegsarchiv Wien).

Lukinich József honvéd százados halálára vonatkozóan: Magyar Országos Levéltár: Hadügyminisztérium. Aradi nem iktatott iratok [1847–49-es hadügyminisztérium aradi nem iktatott iratok (1849.) sz. n. (163. cs. fol. 920.)] <https://szekelyhon.ro/aktualis/felujitottak-lukinics-szazados-sirjat#>

A kép forrása: https://media.szekelyhon.ro/pictures/vasarhely/aktualis/2010_majus/b_lukinics_blg.jpg

Letöltés ideje: 2021. október 31. 9 óra 40 perc

Amikor Bem József 1849 márciusának végén, Erdélyből kiverte az osztrák csapatokat, hat katonai kerületre osztotta azt. Ezeknek a székhelye: Nagyszeben, Hátszeg (később Déva), Kolozsvár, Beszterce, Csíkszereda és Brassó lettek. Minden kerület egy-egy Katonai-Főparancsnokság („*Militair Ober Commando*”) alá tartozott, egy-egy hadosztállyal.

Erdélynek orosz segítséggel történő megszállására már 1849 áprilisának elején elkészült az első terv. Végül júniusra kialakult a végleges változat is. Ezzel szemben Bem mindössze arra vállalkozhatott, hogy a lehető leghosszabb ideig megpróbálja késleltetni a betörő orosz-osztrák erők kijutását az Alföldre, ami majdnem két hónapig sikerült is.

Április elejétől június végéig a magyar honvédség részére rendszeres sorozás folyt, és elvitték a férfikat, akár tetszett nekik a gyöngyélet, akár nem. Az utóbbi volt a gyakoribb, ebből kifolyólag minden lehetséges alkalommal szöktek haza a sorállományú honvédek – esetenként tisztak is –, úgy tűnik a korábbi harcok és lelkesedés, amelyet költők, írók és történetírók olyan szívesen kiszínezték és kiszínezték, hirtelen ellobbant. Erdélyben, június közepén, a harcok megkezdésekor még nagyjából egyenlő erők álltak szemben, ami rövidesen megváltozott, és nem a magyar honvédség javára. Nem a „véres” veszteségek miatt, hanem a dezertálások miatt, ezek olyan mértékűvé váltak, hogy Bem külön napiparancsot volt kénytelen kiadni, amelyben a legszigorúbb büntetést is kilátásba helyezte.

Szintén az élőerő hiányának részbeni megoldását remélték az úgynevezett lengyel légió, vagy lengyel gyaloglégió felállításától. Elegendő önkéntes jelentkező hiányában itt is a kényszorsorozáshoz voltak kénytelenek folyamodni. A fogságba esett ellenséges katonákat, konkrétan a 41. sorgyalozezred – Lukinich József egykori ezrede – tagjait egész egyszerűen besorozták a lengyel légióba. Ennek viszont az lett a következménye, hogy időnként – akár ütközet közben – egyesével, vagy akár zárt alakulatban a kényszorsorozott lengyelek átálltak a másik oldalra.

P. MIKLÓS TAMÁS

„A BALATONI GŐZHAJÓZÁS ÖREG BAJNOKA” 160 éve hunyt el Hertelendy Károly (1784–1861)

Idén, 2021. szeptember 18-án, a Tagore sétány előtti vízen hajók látványos seregszemléjével emlékeztek meg a balatoni gőzhajózás megindulásáról. Már 175. éve, hogy 1846. szeptember 21-én – gr. Széchenyi István 55. születésnapján – vízre bocsátották a Kisfaludy lapátkerekes gőzhajót, Balatonfüreden. Széchenyi érdemei megkérdőjelezhetetlenek, viszont Hertelendy Károly emlékének – akiben 1837-ben megszületett a balatoni gőzhajózás gondolata – őrzése és ápolása az utókor feladata. Rá emlékeziünk halála évfordulója alkalmából.

A valóságot gyorsan megfakítja a feledés, s ez igaz a balatoni gőzhajózást kezdeményező és egyik létrehozó, Hertelendy Károly életútjára is. A legnagyobb magyar, gróf Széchenyi István Balatoni Gőzhajózási Társaságot megszervező és a Kisfaludy lapátkerekes gőzöst megépítő aktivitása szinte kitörölte az utókor emlékezetéből az általa „igen tisztelt tizes Barátom”-nak nevezett zalai nemes nevét, aki „elcsábította” őt a nemes ügy megvalósítására.¹

Hertelendi és vindornyalaki Hertelendy Károly le-sencetomaji földbirtokos a zalai nemesség jeles képviselője volt.² Jogot tanult a győri királyi jogakadémián, majd szolgálta szeretett megyéjét: 1810 és 1819 között a zalaegerszegi járás főszolgabírója, 1831–1834 között Zala megye alispánja, 1834–1836-ban és 1839–1840-ben Deák Ferenc követtársa a pozsonyi diétán, az 1840-es években a zalai konzervatívok vezére volt. Megyei karrierje 1809-ben kezdődött, amikor inszurgens tisztként lovasezredével megütközött Napóleon katonáival a győri csatában.³ 1810 márciusában feleségül vette nedeczei Nedeczky Terézia Antóniát (1792–1883). Házasságukból három gyermek született, közülük Hertelendy Kálmán Rudolf érte meg a felnőttkort. (Ő később országgyűlési képviselő és Zala megye főispánja lett.)

A reformkorban Hertelendy a Széchenyi és Kosuth között kialakult modernizációs útkeresési vitájuk mentén az előbbi támogató zalai „fontolva haladó” újkonzervatív csoportosulás vezetője volt. 1834 márciusában József nádor támogatásával választották meg Deák országgyűlési követtársává. Mint a zalai konzervatívok vezetője az országgyűlésen ismerkedhetett meg Széchenyivel.⁴

De milyen balatoni, illetve füredi értékteremtéssel emelkedik ki a hozzá hasonló nemesek sokaságából Hertelendy Károly?

Azzal, hogy elsőként kezdeményezte nyilvánosan gőzhajó állítását a Balatonra! Ugyanis Hertelendy 1837 júliusában a jó hírű füredi savanyúvízi fürdőtelep (a mai Balatonfüred) ivókútjánál kihelyezett panaszkönyvbe (pontosabban: *Panaszok, javítások 's szépítések, javaslatoknak jegyzőkönyvé-be*) bejegyez-

te azon kívánságát, miszerint: „Gőzhajó elevenitné Füredet, Balatont, a' kereskedést... ha még egy gőzhajótska Kenesétül a' hidvégi hidig járna 's út közben hol a' zalai, hol somogyi partokon utasok és kereskedők 's portékáik bé vétele végett állapotásokat tartana, nem tsak Füred ékesítését... de számolhatlan nyereségét is adná...” Javaslatát további 21 úri fűrdővendég támogatta aláírásával.⁵

Másfél évtized múltán még úgy emlékeztek a balatoni gőzhajót kezdeményező Hertelendyre, mint akinek „agyában a szép gondolat támadt, s honfíúii lelkében annak kivitele ép oly nyugtalan, mint kedves kisértette vált.”⁶ Később személye háttérbe szorult, az utókor Széchenyi alkotásává egyszerűsítette a balatoni gőzhajózás megindítását.

Hertelendy azonban nemcsak ötletgazda volt, hanem tevékeny organizátor is. A balatoni gőzhajóépítés érdekében 1845-ben felkereste és meggyőzte a nagytekintélyű és kiváló szervezői vénájú országos híru politikust, Széchenyit, aki idővel nevét adta a vállalkozás megvalósításához. Az ötletadó Hertelendynek kellett azonban az érdeklődést felkeltenie az ügy iránt, ezért 1845. szeptember 1-jei „Gőzöst a Balatonra” című felhívásával és zalai segítőtársaival együtt összegyűjtötte a helyi részvényeseket és megteremtette a gőzhajóépítés pénzügyi alapjait. Ezek után 1846 elejétől vette át az irányítást Széchenyi és rövid idő alatt gőzgépet és hajótestet rendelt, röpiratot adott ki és létrehozta a Balatoni Gőzhajózási Társaság vállalkozást.

Hertelendy további érdeme, hogy 1847-ben megszervezte a balatoni hajókikötők építését és Széchenyi véleményével ellentétben kiharcolta a menetrendszerű tavi hajóközlekedés elindítását, 1847. március 29-étől. De Hertelendy érdeme volt az is, hogy az 1848–49-es szabadságharc bukása után életben tartotta a gőzhajósági vállalatot és fellépett a Kisfaludy gőzös Dunára vitele ellen, hogy Széchenyi döblingi elmegyógyintézetbe kerülése után alelnökként további öt éven át egyedül vezette a gőzhajót üzemeltető Balatoni Gőzhajózási Társaságot. Bár 1853. augusztus végén az őt ért üzletviteli támadások miatt lemondott

posztjáról,⁷ a céget irányító 12 tagú kormányzó választmány legtekintélyesebb tagja maradt egészen 1861. november 5-én bekövetkezett haláláig.⁸

Nem véletlen, hogy a témakör jeles kutatója, Lichtneckert András a balatoni helytörténészek 2016

októberi balatonfüredi konferenciáján *Hertelendy emléktábla* állítását kezdeményezte,⁹ hiszen „a balatoni gőzhajózás öreg bajnoka” példát mutatott szűkebb hazája iránti szeretetével, összefogáson alapuló jövőt formáló munkájával az őt feledő utókornak.

Jegyzetek:

1. Széchenyi István levelei Hertelendy Károlyhoz. 1846. november 19. és 1847. január 19. Gróf Széchenyi István levelei Hertelendy Károlyhoz. = *Akadémiai Értesítő*. 1901. 2. füzet. p. 94–95.
2. A család történetéről lásd: Hertelendy László: A Hertelendi és Vindornyalaki Hertelendy-család. = *Turul*. 46. köt. 1932. p. 62–67.
3. Bővebben lásd: Molnár András: Deák Ferenc „cenzúrázott” követjelentése. = *Levéltári Szemle*. 1993. 3. sz. p. 49–52.
4. Molnár András: Széchenyi és Zala. = *Levéltári Szemle*. 1991. 3. sz. p. 57.
5. Balatonfüredi panaszkönyv 1836–1840. (Sajtó alá rendezte: Hudi József). Balatonfüred, 2015. p. 69. A vonatkozó részt korábban közzé tette: Ács Anna – Lichtneckert András: A Széchenyi-Széchenyi család és Balatonfüred. Balatonfüred, 2011. p. 135–136.
6. Császár: A Balaton. = *Divatcsarnok*. 1853. 46. sz. p. 908.
7. „Sajnosán vévé a nagy gyűlés fáradatlan tevékenységű, erélyes, s a balaton-gőzhajózási eszme megtestesítése körül oly kitűnően működött, s létesítéséhez, valamint létesítése utáni fönmaradhatásához ésszerűvel s jelentékeny áldozatokkal járult alelnökének, a köztiszteletet gőzhajózás körüli fényes érdemei által kivívott Hertelendy Károly úrnak, s utána a több kormányzó választmányi tagoknak pontosan betöltött hivatalos állomásaikról lemondását.” A balatoni gőzhajózás. = *Pesti Napló*. 1853. szeptember 6. p. 1.
8. Halálózások. *Nefelejts*, 1861. november 24. p. 392. = *Politikai Ujdonságok*. 1861. november 21. p. 749.
9. Előadásának szövegét lásd: Lichtneckert András: Hertelendy Károly szerepe a balatoni gőzhajózás történetében. = *Füredi História*. 2017. 1. (47.) sz. p. 14–17.

A Hertelendy-család síremléke a lesencetomaji temetőben

(Fotó: Györffy Árpád)

A szerkesztő megjegyzése: Hertelendy Károly születése helyeként a szakirodalom tévesen Lesencetomajt, vagy Vindornyalakot adja meg, ugyanígy tévesen adják meg 1784-et is, mint a születése évét. A népes Hertelendy-famíliában 1784-ben valóban született egy Károly nevű fiúgyermek (1857-ben hunyt el), csak éppen nem az, akiről a fenti közleményben szó van. A cikkben szereplő Károly már csak azért sem születhetett 1784-ben, mert 1784. november 13-án született (illetve egész pontosan: ekkor keresztelték meg) Nagykanizsán Hertelendy Mihály és Naypaur Julianna lányát, Hertelendy Cecíliát, azaz a balatoni gőzhajózás megteremtésében érintett Károly testvérét. Hertelendy Mihály és „Neypauer” Julianna fiát „Carolus Boromeus” névre **1786. október 12-én** keresztelték meg Nagykanizsán. Talán nem véletlen, hogy nem találták meg születését pl.: a „Jesence-tomaji”, vagy a zalaszántói római katolikus keresztelési anyakönyvben.

P. MIKLÓS TAMÁS

EGY BARÁTSÁG TÖRTÉNETÉHEZ

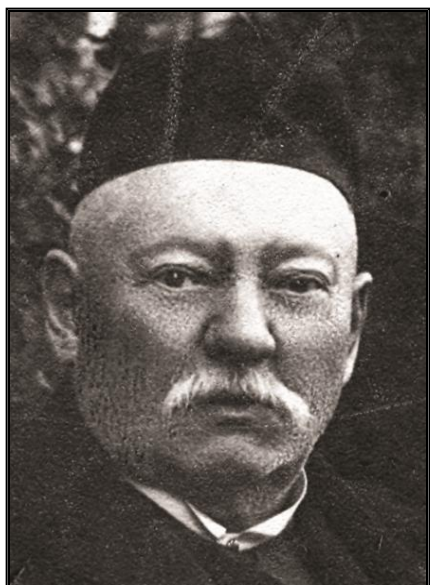
Eötvös Károly és Mórocza Kálmán balatonfüredi relikviái

Az egykori Balatonfüredi Királyi Járásbíróság történetének kutatása közben három Eötvös Károly által dr. Mórocza Kálmánnak írt levélre bukkantam „kincsestárunkban” a Balatonfüredi Városi Helytörténeti Gyűjteményben. E relikviák 2002-ben Tóth Attilától kerültek a közgyűjteménybe, leltározásuk és restaurálásuk után a tárolószekrénybe.¹ A kézzel írt 19. századvégi levelek Balatonfüredhez kötődő személyek – Eötvös Károly ügyvéd, politikus és író, valamint dr. Mórocza Kálmán balatonfüredi járásbíró – baráti kapcsolatának mindennapjaiba engednek bepillantást.

A levelek írója: Eötvös Károly

A levélíró Eötvös Károly (1842–1916) a Balaton kultúrtörténete iránt érdeklődők körében jól ismert személy. Korának egyik legnevesebb ügyvédje volt, aki a „tiszaszlári vérvád” per (1882–1883) vádlottjainak védőjeként a legismertebb hazai, de külföldön is tisztelt közéleti személyiséggé vált. Íróként első nagy könyvsikere a Balaton népszerűsítésére írt, anekdotákat és érdekes történeteket tartalmazó híres elbeszélésfüzére, az „Utazás a Balaton körül” 1900-ban jelent meg, s azóta is az 1909-ben megjelent folytatással együtt a Balaton imádók bibliája.²

Eötvös emlékét – akit Sebestyén Gyula néprajztudós szavait citálva: a Balaton-imádat avatott a magyar szép-

Eötvös Károly az 1910 szeptemberében készült fényképen, amelyet „legelső és legjobb” barátjának dr. Mórocza Kálmánnak dedikált, a lovasi hegy csúcsán. A felvétel Balatonszemesen készült.

Forrás: VBHTGY L.sz.: 2006.9.2

próza halhatatlánává³ – Balatonfüreden 1957-től szobor, 2008-ban leleplezett emléktábla őrzi, nevét utca viseli.

Helytörténeti érdekességként említhetjük, hogy a Füredi História-ban Tóth Attila 2002-ben publikálta Eötvös Károly 1894-ben írt emléksorait, amelyet nagyanyja, Kasza Pálné szül. Varga Mária és nővére Varga Kamilla bronzveretes, díszes emlékkönyveibe írt.⁴ Elek Miklós helytörté-

neti gyűjteményvezető pedig azt tisztázta, hogy a Tagore sétány parkjában 1957-ben állított Eötvös Károly mellszobor valódi alkotója Zsákodi Csiszér János (1883–1953) szobrászművész.⁵ Baán Beáta szerkesztő és helytörténeti kutató balatonfüredi vonatkozású családi (az Újhelyi család révén anyai ágú) gyökereit tárta fel Eötvös Károlynak és állította össze leszármazási tábláját.⁶ Eötvösnek a rokoni kapcsolaton kívül kisebb birtoka is volt Balatonfüreden, amelyet gyakran felkeresett. (Fiának, Eötvös Bálintnak a hajógyár felépülése előtt a Nagyfenyő alján volt birtoka, tanyája.⁷) A jeles ügyvéd unokaöccse, Eötvös Sándor mezőszentgyörgyi református lelkész is ír helyi kötődéséről életúttörténetében, hogy: „...Apai nagyanyám Balatonfüreden született, némi kis családi vagyont Eötvös Károly nagybátyám hosszabb ideig tartott ott kezében, s fordult meg gyakran Balatonfüreden fiatal korában.”⁸

A levelek címzettje: dr. Mórocza Kálmán

Kevésbé ismert a másik szereplő, dr. Mórocza Kálmán (1843–1917) élettörténete, aki a Balatonfüredi Királyi Járásbíróság létrehozásától, 1872-től két évtizeden át volt annak járásbírája és hivatalvezetője. Mórocza Felsőörsön született, 1843. augusztus 26-án, nemes dr. Mórocza Dániel táblabíró és Temlin Zsófia gyermekeként. 11 éves korától, 1854 őszétől 1860-ig a híres pápai református gimnázium, majd az 1860–61-es tanévben a pápai református akadémia tanulója volt.⁹ Jogot hallgatott, munkájában szorgalmas, 1865 nyarán Melczer István királyi személynök által jutalmazott legszorgalmasabb királyi táblai joggyakornokok között találjuk.¹⁰

Mórocza 1865. novemberétől már a Zala megyei Tapolcai járás alszolgabírója, 1869-től szolgabírója egészen 1872. január 9-éig.¹¹ 1869 májusában a Zala megyében felállított iskolatanács tagjává választották,¹² szolgabíróként pedig 1871-ben a füredi savanyúvíz fürdői biztosa is volt.¹³

Az 1870-es évek elején létrehozott önálló magyar jogszolgáltatási szervezeti struktúra részeként kerültek kialakításra a járásbíróságok, köztük 1872. január 1-jétől a Balatonfüredi Királyi Járásbíróság. A hivatal egyetlen bírójává, kvázi vezetőjévé a király, igazságügy-minisztere előterjesztésére dr. Mórocza Kálmánt nevezte ki.¹⁴ Mórocza két évtizeden keresztül eredményesen irányította az itt működő hivatalt.

Mórocza 1875. október 12-én kötött házasságot a budai születésű, ekkor már balatonfüredi lakos Masjon Máriával, a füredi helytörténetből ismert Teasdale Vilmos nyaraló-tulajdonos rokonával.¹⁵ Három gyermekük szüle-

tett, mindhárom tragikus hirtelenséggel hunyt el még az apa életében. 1876-ban született Márta nevű leánya Veszprémben, 1883-ban,¹⁶ elsőszülött fia, Pál joghallgatóként 1898-ban, 21 éves korában hosszas betegség után halt meg. Kisebbik fiúgyermeke, Jenő még ezt a kort sem élte meg, ő a Királyi Ludovika Akadémia negyedéves növendékeként 1900-ban, 19 éves korában halálozott el. Felesége hat évig tartó házasságuk után, 23 éves korában, 1881. július 17-én hunyt el, és a balatonfüredi református temetőben temették el. Halála után dr. Mórocza Kálmán már nem nősült újra.¹⁷

A király 1892 júniusában engedélyezte dr. Mórocza Kálmán balatonfüredi járásbírónak a Veszprémi Királyi Járásbírósághoz történő áthelyezését,¹⁸ illetve a következő hónapban addig végzett munkáját ítélőtáblai bírói cím adományozásával ismerte el.¹⁹ Veszprémi működése során is részt vett a közéletben, megyebizottsági tag volt, és személyét érintő éles hangvételű hírlapi támadásoknak is ki volt téve. Járásbíróként végül 1902-ben vonult nyugalmába.

Mórocza a Veszprémi Ev. Református Egyházmegye támogatója és fáradhatatlan munkása volt négy évtizeden keresztül egyházmegyei, majd egyházkerületi tanácsbíróként, egyházmegyei gondnokként, utóbb tiszteletbeli gondnokként. Felesége és gyermekei halála után magányosan halt meg, végrendeletében „Tarczy Lajos alapítvány” néven 10.000 koronát hagyományozott a dunántúli református egyházkerület közügyeinek istápolására.²⁰

Tevékeny életútja végén, 1917. május 26-án, Veszprémben hunyt el. A veszprémi református templomban felállított ravatalánál Demjén Márton tanácsbíró méltatta munkásságát, a temetőben pedig Jákóy Pál hajmáskéri lelkes, tanügyi bizottsági elnök mondott búcsúztató beszédet.²¹ Sírja ma már nem található meg a veszprémi temetőben.²²

Dr. Mórocza Kálmán az 1900-as évek elején

Egyébként dr. Mórocza Kálmán Balatonfüreden nemcsak hivatalvezető volt, hanem a helyi közélet tevékeny alakja. Erről Écsy László füredi fürdőigazgató naplóbejegyzései mellett a korabeli híradások is tudósítanak. Például kevesen tudnak arról, hogy a művészi vénával megáldott Jókai Róza (1861–1936) megfestette Écsy László arcképét is. A festmény jól sikerült, és nagyszámú „díszes” közönség előtt

leplezték le a Balatonfüredi Szeretetházban, 1886. július 30-án. Az ünnepi beszédet dr. Mórocza Kálmán mondta, aki méltatta a művész és modelljének, Écsynek – aki különben a szeretetház igazgatótanácsának elnök is volt – érdemeit.²³ Mórocza szintén tagja volt az igazgatótanácsnak és tevékenyen vett részt a Magyarországon elsőként létesített szeretetház fenntartásában, valamint a helyi Népevelési Egylet működtetésében is.²⁴

A természettudós Hermann Ottó a magyar halászatról írt híres könyvében többek között Móroczának köszöni meg segítségét a Balatonmellékéről származó mesterszavak és halászszerszámok gyűjtésében.²⁵ A füredi járásbíró tagja volt a „Balatonkultusz” fejlesztését kitűző Balaton-Egylet száztagú választmányi bizottságának is.²⁶ A közkedveltségnek örvendő kedélyes járásbíró gardasütéséről – amelyre a híres író-színész házaspárt, Jókai Mórt és Laborfalvy Róza is részt vett – Váli Mari is beszámol memoárjában. Mint írja: „*A Jókai- és Écsy-villák előtt elterülő Balaton-part azon része, melyen most a hercegprimás nyaralója áll, széles nádassal határolt pusztá telek volt akkor még. Itt tisztást tartott fel Móroczra, kerek szérűhöz hasonló jókora területet, s annak közepére felaprított keményfa-darabokból kis máglyát rakatott...*”²⁷

A pápai iskolatársak

Mórocza diákkorától élete végéig barátságot ápolt a híres író, jogász, politikus Eötvös Károllyal, aki cikkekben és könyvben is megjelent történeteinek egy részét Mórocza a Felsőörsztől délre fekvő lovasi szőlőhegyi birtokán írta.²⁸ Ismeretségük és barátságuk a pápai református gimnázium 3. osztályától, az 1854/55-ös tanévtől kezdődött és az akadémián is folytatódott, azaz 1854 és 1861 között iskolatársak voltak a nagyhírű pápai iskolában.²⁹ Eötvös emlékei szerint Móroczával: „...együtt jártuk a pápai kollégiumot, együtt jogászkodtunk, együtt patvaristáskodtunk Veszprémben, együtt akartunk belekeveredni az Almássy-féle összeesküvésbe, egy időben viseltük a vármegye tisztét, ő a magáéban, én az enyémben.”³⁰

Egy életen át tartó barátságról

Mórocza és Eötvös diákkori barátsága a későbbiekben is fennmaradt. Eötvös többször is felkereste nemcsak Füredet, hanem Mórocza lovasi „kisdéd szőlőhegyi hajlékát” is, amelynek ajtajából kilépve szerinte a világ legszebb tájképe tárult elébe. Nem véletlen, hogy ezen a csodálatos, pihenésre és erőgyűjtésre egyaránt alkalmas helyen írta meg Eötvös a saját maga által legbecsesebb munkájának tartott *A nagy per* című könyvének harmadik kötetét. Mindezekről, vagyis a „tökéletes bíró” Móroczáról és a csodálatos látópontú lovasi szőlőbirtokról maradandóan emlékezik meg *A Balatoni utazás vége* című könyvének „*A lovasi hegyen*” fejezetében.³¹

Korabeli hírlapok többször is beszámolnak Mórocza és Eötvös találkozásáról, közös utazásairól. Ugyanis a volt füredi járásbíró segített az íróvá avanzsált ügyvédbarátnak a Balaton-felvidék történeti adatainak és történeteinek gyűjtésében. 1902 szeptemberében Eötvös és „kedves komája” Mórocza „városunkba [Tapolcára] érkeztek, hol a föltünést keltő érdekes munka Utazás a Balaton körül számára újabb érdekes adatokat gyűjtöttek.”³² 1903-ban a Pápai Lapok hetilap számolt be arról, hogy „Eötvös Károly pénteken délután a gyorsvonattal érkezett az ő hű kísérőjével, valódi Mikes Kelemenjével, Mórocza Kálmán veszprémi nyug. kir. járásbíróval.”³³ Egyszóval diákkori barátságuk fél évszázad elmúltával is élő barátság volt, amely Eötvös 1916 áprilisi haláláig tartott.

A levelek

Mindezek ismeretében lássuk a gyűjteményben őrzött levelek szövegét időrendben, eredeti írásmóddal.

Az első levél:

„Budapest 19/IV 1890.

Édes komám!

Szilágyi Dezső³⁴ figyelmét régebben már rád irányítam s biztattam, hogy tegyen próbára.³⁵ Plosz³⁶ javaslatát azért küldte hozzád vélemény végett. Most Ploszt megkérdezte felőled s ez volt mondá: az a járásbíró nem sokat tanult, de eszes és gyakorlati ember. Ez nagyon tetszett a miniszternek. Két napja ismét beszéltem vele s a te dolgotat megbeszéltük. Ha táblabíró akarsz lenni, ez csupán tőled függ. De én azt hiszem, egy tanácselnököt vagy egy Tszéki elnököt is s esetleg egy főügyészt is kisorsítunk belőled egy év alatt.

A fülbillogot és idejét te is tartsd evidenciában s irj alkalmilag nekem terveid s szándékozott lépéseid felől. A fődolog pedig, hogy e levelemről s tárgyaról senkinek egy szót sem. Szilágyi kényes a discretiora.

Ölel jó komád

Eötvös Károly”

A második levél:

„Budapest 12/IV 1892.

Édes komám!

A miniszter ural még nem beszélhettem, de holnap vagy holnap után bizonyosan s mindjárt értesítelek.

Gróf Pejachevich³⁷ úr Andrassy út 122 sz. alatt egy jó vinczellért szeretne rákospalotai homoki sző [... hiányzó rész] költséget s a marsrutát,³⁸ hogy az ember mikor, mely vonattal jöjjön ide a központi indóházba.

Adress: M. Gróf Pejaczevih János úrnak

Budapest

Andrassy út 122.

Isten áldjon. ölel

jó komád

Eötvös Károly

A harmadik levél:

Budapest 23/IV 1892.

Édes komám!

A miniszterrel csak ma egy hete beszélhettem s akkor se volt a legjobb hangulatban. Azért nem irtam eddig, mert Pejaczevich gróffal akartam találkozni, de hiába, tehát most értesítelek.

A miniszter úr ismert jó indulata természetesen most is megvan, de szükségesnek tartja (s én is) hogy Csenkeyt³⁹ egyenesen felhatalmazd, hogy ő a te áthelyezésed javas [... hiányzó rész] azért nem, mert a hogy a költségvetési tárgyalások folyanak: az együtteséget alig is lehetne bevárni.

Ha borodat eladod, 25 hektolitert nekem minden esetre tarts fen olyan áron, mint másnak adnád. Megveszem edényestül és Veszprémbe bevitetem.

Isten áldjon. Palkórol⁴⁰ nem írnl semmit.

Csókol jó komád, barátod

Eötvös Károly

Az 1890-ben és 1892-ben írt levelekben vincellér ajánlásáról, borvételről, Mórocza serdülő fia utáni érdeklődésről, azaz személyes és közvetlen kapcsolatot fenntartó személyek közötti témákról olvashatunk. De a levélváltások elsősorban Mórocza Kálmán járásbíró pályafutásával kapcsolatosak, konkrétan a balatonfüredi járásbíró Veszprémbe történő áthelyezésének hátterére és jó barátjának ehhez nyújtott segítségére világítanak rá. Eötvös Károlynak Szilágyi Dezső igazságügy-miniszternél történt lobbizása után, annak előterjesztésére Ferenc József király 1892. június 3-án kelt legfelső határozványával „megengedni méltóztatott” Mórocza Kálmán Veszprémi Királyi Járásbíróságra történő áthelyeztetését.⁴¹ Mórocza pályafutásából tudjuk, hogy ott a járásbíroság elnöke lett, de magasabb – Eötvös által sugalmazott törvényszéki elnöki, főügyészi – pozícióba sosem került, vagyis nem használta ki barátjának, a tekintélyes országgyűlési képviselő és a Független Párt elnök, Eötvös Károly támogatását.

Az első „becsületes puritánságban, hajthatatlan hozzáférhetetlenségben” tevékenykedő balatonfüredi járásbíró emlékének őrzésére álljon itt zárásként a következő kis – a levelek tartalmával is összefüggő – történet Mórocza korabeli választási elnökként való szereplésének pozitív következményéről:

„A parlament megnyitása után az i-ni kerület képviselője, aki a tapolca-füredi bukás után egy kis felvidéki kerületben kapott mandátumot, izgatottan szaladt a folyosón Szilágyi Dezső [igazságügy-miniszter – a szerk.] után.

– Kegyelmes Uram! Tegnap olvastam, hogy a füredi járásbíró Mőrocza Kálmánt kinevezte ő Felsőge kúriai bírónak. Hallatlan, hiszen, ha nem ő a választási biztos vagy elnök, megválasztottak volna.

– Kérlek, hiszen éppen Te hívtad fel figyelmemet rá – felelte a miniszter.

– Igen, azért, mert nem kedvezett a kormánypártnak...
Te még előléptetted?

– Világos! Olyan kevés a független, gerinces, hajthatatlan bíró, hogy soron kívül ajánlottam a királynak, már példaadás okából is...⁴²

Jegyzetek:

1. Balatonfüredi Városi Helytörténeti Gyűjtemény. Lelt. szám: 2006.24.1 – 2006.24.3.
2. Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül. 1–2. köt. Bp., 1900. Révai. 301, 299 p. (Eötvös Károly munkái 1–2.)
3. Dr. Sebestyén Gyula: Emlékezés Eötvös Károlyra: Eötvös Károly: Balaton-Füred. Bp., 1935. p. 5.
4. Tóth Attila: Emléksorok Eötvös Károlytól. = *Füredi História*, 2002. 1–2. sz. (szeptember) p. 20.
5. Elek Miklós: Ki a balatonfüredi Eötvös-szobor alkotója? = *Füredi História*, 2002. 1–2. sz. (szeptember) p. 20.
6. Baán Beáta: Eötvös Károly füredi gyökerei. = *Füredi História*, 2009. 1. sz. (április) p. 11.
7. Rácz János: Balatonfüredi helynevek. = *Füredi História*, 2016. 1. sz. p. 20.
8. „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkeszi önéletrajzai (1943). (Szerk.: Kránitz Zsolt). Pápa, 2013. p. 410.
9. Pápai tanár- és diáknévsor. <https://leveltar.dretgy.hu/digitalis-archivum/adattarak/papai-diak-es-tanarnevkor/diaknevkor/#> (Letöltés: 2021. november 16.)
10. Nefelejts, 1865. július 16. p. 255.
11. Zala megye archontológiája 1138–2000. Zalaegerszeg, 2000. p. 451.
12. *Pesti Napló* (esti kiadás), 1869. június 8. p. 3.
13. *Fővárosi Lapok*, 1871. június 25. p. 674.
14. *Budapesti Közlöny*, 1871. december 24. p. 6483.
15. A jegyváltásról lásd: *Fővárosi Lapok*, 1875. július 7. p. 688. Itt köszönöm meg Tóth-Bencze Tamás helytörténeti könyvtárosnak és kutatónak Mórocza Kálmán és családtagjai életrajzi adatainak összegyűjtését és rendelkezésemre bocsájtását.
16. *Veszprém*, 1883. április 15. p. 3.
17. *Veszprém*, 1881. július 24. p. 2. Borostyánnal befutott „itt nyugszik MÓROCZA KÁLMÁNNÉ MASJON MARY az áldott jó nő és édesanya, született 1858 dec 7 elhunyt 1881 július 17” – feliratú szürke kőobeliszkje a balatonfüredi református temetőben van. Varga Lászlóné: A Balatonfüredi református temető sírjelei a 18. század végétől 1920-ig. III. (befejező) rész. *Füredi História*, 2002. 3. sz. (december) p. 17–18.
18. *Budapesti Közlöny*, 1892. június 9. p. 2.
19. *Budapesti Közlöny*, 1892. július 24. p. 4.
20. *Pápai Hírlap*, 1917. június 2. p. 3., illetve A veszprémi református egyházmegye 1917. év július 25. napján... közgyűlésének jegyzőkönyve. *Veszprém*, 1917. p. 7.
21. U.o. p. 7–8.
22. Ezúton köszönöm dr. Szabó Viktor veszprémi bírósági titkár úrnak, hogy kutatásának információját megosztotta velem.
23. *Veszprémi Független Hírlap*, 1886. július 31.
24. A balatonfüredi szeretetház egy évi fennállásának ünnepe. *Protestáns egyházi és iskolai lapok*, 1871. december 3. p. 1552.; *Pesti Napló*, 1871. november 29. p. 1.
25. Hermann Ottó: A magyar halászat könyve. I. köt. Bp., 1887. p. 13.
26. P. Miklós Tamás: „Jókedv És Bőség!” avagy Füred és a fürediek a 19. század végi „Balaton-Egylet”-ben. *Füredi História*, 2016. 2. sz. p. 21.
27. Váli Mari emlékiratait idézi: Lukácsy Sándor: Magyar Robinson és egyéb irodalmi ritkaságok. Bp., 1987. p. 199.
28. Sarusi Mihály (2017) p. 57.
29. Pápai tanár- és diáknévsor. lásd: 9. sz. jegyzet
30. Eötvös Károly: A Balatoni utazás vége. Bp., 1909. p. 286–287.
31. U.a. 280–290.
32. *Tapolcza és Vidéke*, 1902. szeptember 7. p. 2.
33. *Pápai Közlöny*, 1903. június 7. p. 4.
34. Szilágyi Dezső (1840–1902) országgyűlési képviselő, 1889 és 1895 között igazságügy-miniszter, a képviselőház elnöke. A közélet halottai: Szilágyi Dezső. In.: Sárkány János Ferenc (szerk.): Az Athenaeum nagy képes naptára. Budapest, 1902. p. 39–42.
35. „Erős vitám volt emiatt egykor Szilágyi Dezsővel, az igazságügyek miniszterével.” Talán erre is vonatkozik Eötvös megjegyzése könyvében. Eötvös Károly: A Balatoni utazás vége. Bp., 1909. p. 287.
36. Plósz Sándor (1846–1925) jogász, egyetemi tanár, államtitkár, később igazságügyminiszter. A levél keletkezésének idején a budapesti egyetem polgári törvénykezés rendes, és a váltó- és kereskedelmi jog jogosított tanára volt, és Szilágyi Dezső igazságügyminiszter megbízása folytán a polgári peres eljárás járásbírói reformjával kapcsolatos törvényjavaslatok kidolgozását végezte. Magyar Gyéza: Plósz Sándor ig. és t. tag emlékezete. Bp., 1927. p. 6–8.
37. A ismert lovas és nagyhírű vadász, gróf Pejacsevich János (1848–1926) 1897-ben 121 kat. hold földterülettel rendelkező „Rákos-Palotá”-n. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye gazdacímára 1897-ből. (XI. köt.) Közli: *Pest Megyei Hírlap*, 1993. december 13. p. 13.
38. Marsruta: régies használatú német kifejezés, itt értsd: útiterv.
39. Csenkey Géza (1840–1915) jogász, bíró, 1891 júliusától a Veszprémi Királyi Törvényszék elnöke. Jadutits Katalin – Nagy Ibolya Adél: Emlékkönyv. A Veszprémi Királyi Törvényszék története. 1872–1945). *Veszprém*, 2016. p. 97–102.
40. Mórocza Kálmán fiáról, Mórocza Pálról (1878–1898) van szó.
41. *Budapesti Közlöny*, 1892. június 9. p. 2.
42. László Zoltán: Régi választások a Balaton mellett. *Magyar-ság*, 1939. november 30. p. 6.

A szerkesztő megjegyzése: Masjon Johanna Mária Olga Amália, Masjon John Andrew, az óbudai hajógyár igazgatójának és Teasdale Martha leánya 1858. december 7-én született, és 21-én keresztelték meg a budavári evangélikus templomban. Teasdale C. Vilmos a nagybátyja, keresztapja, valamint 1868-tól a gyámja is volt. Az apa 1858-ban, még a gyermek születése előtt, az anya 1868-ban hunyt el.

CSIZMAZIA DARAB JÓZSEF

100 ÉVE SZÜLETETT
DR. BAKONYI KÁROLY SZŐLŐNEMESÍTŐ
(Szubjektív visszaemlékezés balatonfüredi kapcsolatára)

Dr. Bakonyi Károly beszédet mond a Széchényi Ferenc Kertészeti Szakképző Iskolában (2003. április 29.)
(a szerző felvétele)

TÖBB MINT 100 ÉVE

Még nagyapámtól, Cs. Darab Józseftől hallottam gyerekkoromban, hogy a baráti kapcsolatot a Bakonyi családdal igen régi keletű, ma már több mint 100 évre tekint vissza. Hárman voltak ugyanis zalai bajtársak az első világháborúban és onnan datálódott az ismeretségük. Szabó István és nagyapám sebesülten tértek meg a háborúból, de mindhárman szerencsésen visszajöttek és belevetették magukat a szőlőbe. Bakonyi István (1883–1957) Csupakon, a Húvös birtokon volt vincellér, Cs. Darab József (1885–1969) Balatonfüreden gazdálkodott és Szabó István (1896–1974) Tihanyban a bencéseknel volt gazdaság vezető. Később mikorra már a gyerekek is megnőttek, örömmel emlegették egymás között, hogy sikerült átadni a talentumot és a következő generáció is megtalálta számítását a szőlőben. Édesapám szőlőnemesítő lett, ifj. Szabó István a Badacsonyi Állami Gazdaság Balatonfüredi Kerületének igazgatójaként dolgozott, dr. Bakonyi Károly és több testvére is a szőlőt választotta élethivatásul. Bátyja, dr. Bakonyi József a mezőgazdasági oktatásban, különösképpen a szőlészeti területen elért eredményeiért 1961-ben Kossuth-díjban részesült. Ugyan a három katonatársról közös fénykép nem maradt fenn, de Bakonyi István 1916. április 21-én küldött haza a frontról egy képeslapot a családnak, amelyen két katonatársával látható.

Bajtársak a fronton 1916-ban, középen Bakonyi István
(Bakonyi Gábor tulajdona)

Dr. Bakonyi Károly 1921. december 22-én született Csupakon szülei ötödik gyermekeként. Összesen heten voltak testvérek. Édesapja szorgalmasan és takarékosan gazdálkodott, így eredményesen működött Csupakon botfai nemes Húvös Salamon gazdasága és még a Trianon utáni gazdasági összeomlást követő időkben is tudtak növekedni. Jól is jött ez a Bakonyi családnak, hiszen nem egyszerű hét gyermeket felnevelni. Az eredményes gazdálkodást mi sem bizonyítja jobban, hogy abban az időben, amikor dr. Bakonyi Károly még kisgyerek volt, a terjeszkedéshez Húvös Salamon új hordókat vásárolt a csupaki pincéhez. Mikor a hordókat leszállították, áthívták Vidovits fotó-specialistát Balatonfüredről, hogy örökítse meg a nagy eseményt, amikor megisszák áldomást a leszállított új hordókra. Bakonyi István még rá is írta a fényképre egyenként a hordók kapacitását ceruzával (266 hl).

Áldomás az új hordókra. Középen Húvös Salamon, tőle balra Bakonyi István a hébérral.

(Bakonyi Gábor tulajdona)

A Bakonyi gyerekek mind dolgoztak szüleikkel a szőlőben, nem csak Csupakon, de később Diszelen és Cserszegtomajon is, így nincs mit csodálkozni, hogy Bakonyi Károlyt az elemi iskola elvégését követően 17 éves korában beírták 1939-ben az 1935-ben alapított és jó hírű Balatonarácsi Magyar Királyi Szőlészeti és Borászati Szakiskolába (ma Balatonfüred), szőlőkezelő és pincemester szakképzésre.

De ennek van egy előzménye.

ARÁCSI TANULÓÉVEK

Ahogy Csupakon, a Húvös birtokon, úgy Arácon és Füreden is erősen fejlődött a szőlőtermesztés és a bortermelés Trianon után. Több helyi szőlősgazdánál is felmerült, hogy miért kell az ifjakat az ország másik végébe küldeni tanulni, miért nincs helyben szőlészeti iskola? Bár már 1933-ban is kéréssel fordultak dr. Darányi Kálmán minisz-

terelnökségi államtitkárhoz, Balatonfüred országgyűlési képviselőjéhez, az áttörés csak 1935-ben történt meg. Ekkor már földművelődésügyi miniszterként az 1935-ik évi országgyűlési választásokon ismét jelöltette magát Darányi Kálmán Balatonfüred országgyűlési képviselőjének. Újraválasztását Füreden a Nemzeti Egység Pártja nevében dr. Schmidt Ferenc elnök és Cs. Darab József alelnök szervezte. A mandátum megszerzését követően az újraválasztott képviselő haladéktalanul Balatonfüredre érkezett, hogy választókerzetét körbejárja. A minisztert a hivatalos kíséretén kívül füredi gazdák is elkísérték útjára: Bedegi Gábor, Cs. Darab József, Róka Gábor, Somogyi Imre, Horváth Zsigmond, valamint Akaliból Kovács Károly és Horváth István. A látogatást követően már másnap, április 4-én, a Balatoni Szövetség közgyűlésén az elnökség közölte: „A miniszter eleget tesz a balatonvidéki érdekeltség régi, abbéli óhajátának, hogy a balatonvidéki szőlőművelés és gyümölcskertészkedés elősegítése érdekében szőlőmunkásokat képző szakiskolát létesít.” Bizonyára az is nyomott a latban, hogy az országos borkiállításokon a balatonfüredi gazdák egyre jobban szerepeltek. Baradlay Jenő szőlőbirtokos lelkesen felajánlott négy holdat birtokából tangazdaság céljára a létesítendő vincellér iskola számára. Július hó folyamán azután a szeretetház épületeit a Földművelődésügyi Minisztérium átvette a Kultuszminisztériumtól és a szükséges átalakításokat követően október 15-én már meg is indult a Magyar Királyi Balatonarácsi Szőlészeti és Borászati Szakiskolában a tanítás. A megnyitó ünnepséget követően Cs. Darab József indítványára táviratban üdvözölték az alapító minisztert. Bár nem sikerült még közvetlen adatot találni rá, a gyors megvalósításban minden kétséget kizárólag Dicienty Dezső miniszteri tanácsos is közreműködött, hiszen az iskola első igazgatója, az ő beosztottja, Galamb István királyi szőlészeti és borászati főfelügyelő lett. Így került Arácsra egyúttal a Szőlészeti és Borászati Főfelügyelőség és a Kísérleti Állomás is.

Bakonyi Károlynak a beiratkozáshoz teljesítenie kellett az iskola felvételi követelményeit:

- legalább betöltött 17. életév
- legalább 6 elemi osztály elvégzése
- feddhetetlen előélet
- a gyakorlati munka elvégzésére alkalmas egészséges testalkat
- 2 pengő okmánybélyeg a felvételi kérvényre
- és himlő elleni oltási igazolás, ami mai szemmel igazán nem meglepő.

Mivel az összes fenti feltételnek megfelelt, az 1939/40-es tanévre beiratkozhatott. Az iskolában szegénységi bizonyítványára tekintettel tandíjmentességet kapott.

Bakonyi Károly dicséretes magaviselettel és jeles előmenetellel végezte tanulmányait. Az ott töltött idő alatt ismereteit tovább mélyítette, hiszen Arácsra rendelkezésre álltak a legjobb szakemberek, mint Pettenkoffer Sándor, dr. Váry István, Requinnyi Géza, Fornády Elemér, dr. Kosinszky Viktor, Carl Neubauer és mások kitűnő szakkönyvei, valamint a Dicienty Dezső által szerkesztett Kísérletiügyi Közlemények évfolyamai.

Bakonyi Károly végül a harmadik évfolyamot Budafokon a Borászati Szakiskolában végezte el.

A háborús katonai szolgálata, majd azt követő hadifogság után leérettségizett és 1959-ben mezőgazdasági mérnöki diplomát szerzett a Kertészeti Főiskolán, Budapesten.

OLASZRIZLING KLÓNOK

A filoxéra vészt követően a mai Balatonfüred-Csupaki Borvidéken, de az ország számos más területén is előszeretettel telepítették az Olaszrizling fajtát. 50–70 év termesztést követően az ültetvények tulajdonságai igen variábilissá váltak, így a múlt század közepétől kezdve többen is foglalkoztak az Olaszrizling fajta klónszelekcijával. Elsőként dr. Bakonyi Károly, aki célul tűzte ki e fontos, a borvidékünkre oly jellemző szőlőfajta termesztési tulajdonságainak klónszelekciónal történő javítását. Ez volt az első, 1949-ben megkezdett nemesítői munkája, és ez a legelső és legjelentősebb klónja már 1969 május 20-án előzetes állami elismerést kapott. Korábban „Nemes olaszrizling” néven szerepelt a szakirodalomban, de ma Olaszrizling G. K. 1 néven van forgalomban.

Olaszrizling borcímke az 1974-ben alapított, Balatonfüred környéki nyolc termelőszövetkezet közös borászati üzeméből

(a szerző tulajdona)

Dr. Bakonyi Károly szerint az új szőlőfajta az alapfajtánál erősebb növekedésű (+10–15%), jobb a termékenyülése (+12–17%), több a termése (+15–20%), nagyobbak a fürtjei (120–130 g). A nagyobb termés mellett bora az alapfajtánál illat- és zamatanyagokban gazdagabb.

Az eredményeket a termelés is visszaigazolta. 1980. február 16-án a Csopak Tája MGTSZ kitüntetésben részesítette: „Termelőszövetkezetünk vezetősege értékelve a szőlőszaporító-anyag termelésben üzemünkben nyújtott segítségét „Kiváló Termelőszövetkezeti Dolgozó” kitüntetésben részesített. Termelőszövetkezetünk kimagasló eredményeket ért el az általad előállított Nemes olaszrizling fajtaival, hasonló eredmények várhatók a Cserszegi fűszeressel is.” (Gubicza Ferenc Tsz elnök)

Azonban a fajtaival nem volt teljesen elégedett, így tovább folytatta a munkát és két olyan szubklón¹ szelektált, melyek még jobb cukorképző képességgel és összességében is jobb minőséggel rendelkeznek. Az Olaszrizling G.K.18 és az Olaszrizling G.K.37 fajtaikat 1995-ben jelentette be állami elismerésre és azokat 2003.12.08-án el is fogadták. Közel ötven év szelekciós munkájával hosszú távra stabilizálta borvidékünk jeles szőlőfajtájának, az Olaszrizlingnek a pozícióját, hogy ne kelljen félnünk Márai Sándor mondásától: „Mikor a Rizlinggel is baj lesz Magyarországon, én már nem akarok élni.”

RIZLINGSZILVÁNI K3

Dr. Bakonyi Károly több fajta klónszelekciójával is foglalkozott. A Rizlingszilváni fajta a 70-es években frissítésre szorult és az új klónban sikerült kiemelni jó tulajdonságokat. Nőtt a fürtök tömege, így a termésátlag is több mint 7%-al emelkedett. A K3 klón zamatosabb is lett az alapfajtánál. A Rizlingszilváni K3 klón 1992. május 20-án állami elismerést kapott.

Borcímke az iskolából
(a szerző tulajdona)

A fajtaból Balatonfüreden a Széchenyi Ferenc Kertészeti Szakképző Iskolánál (ma Balatonfüredi Szent Benedek Középiskola és Kollégium) a Nagyfenyő dűlőben létesült 1995-ben üzemi törzsültetvény.

Baksa Erzsébet oktatásvezető elmondása szerint a szőlőfajta rendkívül lédús és a jó cukor gyűjtő képessége miatt már szeptemberben tudták szüretelni. A kezdeti években reduktív eljárással dolgozták fel, majd később áttértek a fahordós érlelésre, ami szép testes bort eredményezett és jól kiemelte a fajta hársvirágos méz illatát. A 90-es években azonban még több más Bakonyi szőlőfajta is elültetésre került az iskola tangazdaságában és egy fajtagyűjtemény is létesült a közreműködésével.

Böör László, korábbi pincemester mesélte, hogy dr. Bakonyi Károlyt munkája gyakran Keszthelyről Budapestre szólította, amikor a minisztériumban a nemesítés vagy az egyetem ügyes bajos dolgait kellett intéznie. Mivel a visszautat Keszthelyig már hosszúnak találta, szívesen megálltak ilyenkor Balatonfüreden a szakiskola pincéjénél egy pohár bora és érdeklődéssel hallgatta a szőlők állapotáról és a borok éréséről a beszámolót.

ROZÁLIA

A Rozália fajtat dr. Bakonyi Károly Cserszegtomajon a Nemes olaszrizling és a Piros tramini fajta keresztezésével nemesítette 1980-ban, majd a fajtajelöltet benyújtották állami elismerésre.

1982-ben a Szaporítóanyag Szövetség Luntz Ottó titkár vezetésével a Cserszegtomajon kihelyezett ülésén, ahol Diófási Lajos, a pécsi kutatóintézet igazgatója is jelen volt, szóba került a Rozália fajta. Az értekezleten jelen volt továbbá Koczor Kálmán is, az Országos Fajtaminősítő Bizottság tagjaként, aki különben maga is foglalkozott oltványtermesztéssel. Ő a Rozáliával kapcsolatos beszélgetésre így emlékezett vissza:

„Mond Karcsi, mi volt a célod ezzel az új fajtaival? Mit akartál elérni az Olaszrizling és a Tramin keresztezésével?” – kérdezte Diófási Lajos.

„Lajos, én úgy gondoltam, hogy érjen korábban, mint az Olaszrizling, hogy a diákok szeressék szüretelni. A Piros tramini által legyen zamatosabb, illatosabb, mint az Olaszrizling. Egyúttal azonban legyen továbbra is olyan sokrétűen felhasználható, mint az Olaszrizling” – válaszolta dr. Bakonyi Károly.”

Koczor Kálmán, aki a fajtaból 1986-ban, az országban elsőként, Balatonfüreden, a Farkókő dűlőben létesített Rozália üzemi törzsültetvényt és mellette ugyancsak a Farkókő dűlőben a Nemes olasz-

rizling fajtából is létesített kontroll ültetvényt, a Rozália fajtát így értékelte: „*Dr. Bakonyi Károly nemesítési célja nagyrészt sikerült. A Rozáliát az Olaszrizlinggel együtt szüretelve átlagosan 2 cukorfokkal többet tud. A fajta a Tramini színjellegét is hordozza és kétségtelenül sokkal illatosabb. A belőle készített bor mélyebb színű, ami teljesen természetes. A borászati technológiában valóban sokrétűen felhasználható. Egyet viszont nem tud. 1986 óta egyetlen évben sem tudott aszúsodni, amit viszont az Olaszrizling fajta tud. Felvetődik azonban a kérdés, vajon miért nem terjedt el jobban ez az új szőlőfajta. Talán a nemesítés idején még senki sem gondolt a globális felmelegedésre, de ma már az Olaszrizling is számottevően korábban érlik.*”

A Rozália 2002. január 29-én, 22 évvel a nemesítést követően kapta meg az állami elismerést. A fajtát a Koczor pincészet máig megőrizte választékában és bora ma is kóstolható.

Rozália fajta a Koczor Borászatban 2021. augusztus végén

(a szerző felvétele)

A KORSZERŰ SZŐLŐTERMESZTÉS ALAPJAI

Dr. Bakonyi Károly a 70-es évek elején a szoktónál is sűrűbben járt Balatonfüredre, mert az arácsi szakiskola akkori igazgatója, dr. Kaiser Géza, a mezőgazdaságtudomány kandidátusa szakkönyvet kívánt írni a szőlőtermesztésről és felkérte őt társszerzőnek. Az elkészült könyv „A korszerű szőlőtermesztés alapjai” címmel 1975-ben jelent

meg a Mezőgazdasági Kiadónál Budapesten. Dr. Kaiser Géza a könyv célját egy mondatban így foglalta össze: „*Szeretném, hogy a szőlő s annak termékei minél nagyobb bőségben, változatos és jó minőségben mindig elérhetőek legyenek minden ember számára*”. A szőlőfajták című fejezetet dr. Bakonyi Károly írta. Írásában 65 szőlőfajtát ismertet részletesen és rendszerezve. A szám nem volt véletlen, mert 1974-ben Magyarországon csak azok, az általa is leírt fajták szaporítása volt engedélyezett. A fajtaleírásokat a felhasználásukra vonatkozó javaslatokkal egészítette ki. A fejezetet a szőlőnemesítés irányairól szóló rövid tanulmány zárja le.

BALATONVIN

A Balatonvin Borlovagrendet 1984. március 4-én alapították a Balatonfüred-Csupaki borvidék szőlészeteért, borászatáért, hagyományaiért elkötelezettséget érző szőlőtermelők és borkedvelők. A Borrend, melynek az Olaszrizling a zászlós bora, már a megalakulását követő évben, 1985. március 1-én dr. Bakonyi Károlynak a fajtával kapcsolatos országos jelentőségű szelekciós eredményei, sok éves szőlőnemesítői és pedagógusi munkásságát elismerendő a borrend tagjai sorába avatta Gubicza Ferenc elnök-nagymester. Tudományos munkáján túlmenően igen aktív közéleti emberként sokszor megfordult Balatonfüreden. A borrendek munkáját is támogatta és szervezte. Emlékezetes volt felszólalása 2009. március 4-én, a Balatonfüreden rendezett Magyarországi Borrendek Országos Szövetsége kongresszusán.

Dr. Bakonyi Károly az Anna Grandban, a kongresszuson.
(Gazsi József felvétele)

FÜREDI BÉLYEG

Édesapám, dr. Csizmazia Darab József 1999-ben engedélyt kapott a Magyar Postától, hogy 2000-ben, a millennium évében ismét meg lehet je-

lentetni a következő két bélyeget a már korábban elindított Magyar Borvidékek sorozat folytatásaként. Úgy gondolta ez lenne a megfelelő alkalom, hogy megjelenjen a balatonfüredi bélyeg, illetve, hogy egyúttal megemlékezzen barátja, dr. Bakonyi Károly szőlőnemesítői munkásságáról. Varga Pál grafikusművésszel együttműködve elkészült és 2000. május 26-án meg is jelent a két bélyeg. A balatonfüredi bélyegen a Nemes olaszrizling szőlőfajta fürtjének ábrája mellett az ikonikus Gombás Kúria és „Füred-Falu-Pöcsétje 1695” is szerepel a füredi tájba ágyazva. Az ugyancsak aznap megjelent másik bélyegen is egy dr. Bakonyi Károly által nemesített fajta, a Cserszegi fűszeres szerepelt. Szalay Tibor igazgató jóvoltából a Széchényi Ferenc Kertészeti Szakképző Iskolában volt a bélyegek bemutatója és első forgalomba hozatala az Aranyhíd Kulturális Szolgáltató Intézet szervezésében. Szeiff Sándor, a balatonfüredi posta akkori vezetője vállalta, hogy egy alkalmi postahivatal települjön ki az iskolába, ahol árusították a bélyegeket és a megvásárolt borítékokat első napi bélyegzéssel látták el a bélyeggyűjtők nagy örömeire.

Varga Pál grafikus balatonfüredi bélyeg tervrajza
(a szerző tulajdona)

Hivatásáról, Balatonfüredről és édesapámmal való barátságáról, a közös munkájukról dr. Bakonyi Károly így emlékezett:

„Dr. Csizmazia Darab Józseffel közös munkánk során hozott össze a sors, nem csak munkatársak lettünk, barátokká is váltunk. Így kellett ennek lennie, hisz közös tőről fakadunk, életünk folyása is majdnem azonos. Jóska Balatonfüreden, én három évvel később Csopakon születtem. Talán már génjeinkben hordoztuk, vagy a születésünk után, amikor a gyönyörű Balaton partot, a szőlőkkel övezett csodálatos tájat megpillantottuk, már eldől, hogy

a szőlővel kell foglalkoznunk. Mindketten Balatonfüreden végeztük tanulmányaink egy részét – Jóska az elemi iskolát, én a szakiskolát. Diplomát szereztünk, szőlőnemesítésből doktoráltunk. Mindketten egy időfaló, nehéz mesterséget, a szőlőnemesítést választottuk élethivatásul.”

ÖRÖKÖS DIÁK

Dr. Bakonyi Károly örizte kapcsolatát az arácsi alma materrel. Nem csak dr. Kaiser Géza igazgatóval való szakmai kapcsolata idején, hanem a későbbi években is rendszeresen látogatta volt iskoláját. Jó példa erre az 1997-től minden évben megrendezett szakmai napok. Egy ilyen alkalommal, az 1999-ben megrendezett szakmai napok keretében adta át Szalay Tibor igazgató az iskola örökös diákja elismerő oklevelet dr. Bakonyi Károlynak. Az oklevél átadást ünnepélyes borbemutató követte a nemesítő saját fajtáiból.

Dr. Bakonyi Károlyné, dr. Csizmazia Darab Józsefné és dr. Bakonyi Károly előadást hallgatnak Arácson a Széchényi Ferenc Kertészeti Szakképző Iskolában
(a szerző felvétele)

Az iskola azonban ezt a szoros kapcsolatot úgy is meg kívánta örökíteni, hogy az minden nap látathatóvá váljon a tanulóifjúság számára is. A 2002. május 3–5. között megrendezett szakmai napok keretében a kollégiumok előtti udvaron felavatták az iskola örökös diákjának emlékkövét és mellé elültették a legnépszerűbb szőlőfajtáját, a Cserszegi fűszerest. Az emlékkő felirata egy Reményik Sándor idézet, mely jól illik a szőlőnemesítő és az iskola szoros kapcsolatára:

*„Hát mégis, mégis tettem valamit,
Jó helyre szórtam lelkem magvait.”*

EMLEKKŐ A FÜREDI TEMETŐBEN

A Balatonvin Borlovagrend és az emlékbizottság 2015 május 26-án „*Ne feledkezzetek meg vezetőitekről ...*” (Zsidókhöz írt levél 13,7) bibliai idézettel a Balatoni Borrégió szőlész-borász nagy elődeinek tiszteletére egy szimpóziumot hívott össze Balatonfüreden a Koczor Pincészetnél. Az ünnepségen hat meghatározó szakember életéről, illetve szakmai életútjáról emlékeztek meg, köztük a 2010-ben elhunyt dr. Bakonyi Károly szőlőnemesítőről. Munkásságáról tanítványa, munkatársa, a nemesítési és egyetemi munkáját tovább vivő dr. Kocsis László professzor tartott megemlékezést a nagyszámú érdeklődő közönség részére. A megemlékezéseket követően került sor egy emlékmű avatására a balatonfüredi református temetőben ökomenikus szertartás keretében. Az emlékkőre felvésték mind a hat híres szakember előd nevét. (Dr. Entz Ferenc (1805–1877), Dicenty Dezső (1879–1965), dr. Kaiser Géza (1926–2009), Kiss Ervin (1935–2009), dr. Bakonyi Károly (1921–2010), dr. Csizmazia Darab József (1918–2013)) Az ünnepség végén a jelenlévők koszorúkat helyeztek el az emlékkőnél. Az eseményen az ország minden részéből érkezett borrendek nagyszámú, ünneplőbe öltözött küldöttei is részt vettek.

Dr. Kocsis László emlékezik elődjéről
(a szerző felvétele)

DÍJ ÉS ÉPÜLET

A Szent Benedek Középiskola és Kollégium, mint a Magyar Királyi Balatonarácsi Szőlészeti és Borászati Szakiskola utódintézménye fontosnak tartja az elődintézmény örökös diákjának emlékét megőrizni.

Dr. Bakonyi Károly életművét példaként állítják a mai diákok elé. Ezt szolgálja az intézmény által alapított Bakonyi-díj is, amelyet minden évben a végzős évfolyam legjobb technikai és gimnáziumi tanulója érdemelhet ki.

Az iskola 2018-ban megnyert egy uniós KEHOP (Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program) pályázatot a Széchenyi kastély és melléképületeinek energetikai felújítására. Nem csak a nyílászárók és az épületek szigetelése újult meg, hanem külső megjelenésük is megszépült. A Széchenyi kastéllyal szemben állva, attól balra elhelyezkedő, 1897-ben eredetileg lakások céljára emelt melléképület a felújítás után önálló nevet kapott, „Dr. Bakonyi Károly épület”-nek nevezték el. Környezete is megújult és a bejárat közelébe került áthelyezésre dr. Bakonyi Károly még 2002-ben az udvaron felavatott emlékköve. 2019. június 6-án egy iskolai ünnepség keretében volt az épület felavatása, melynek során Hardi Titusz OSB, főigazgató megáldotta a felújított épületet.

Végül hadd idézzem dr. Bakonyi Károlyt: „*Az Isten kegyeltje is vagyok, mert annyi szeretetet kaptam az életem során, hogy ha 1000 évig élnék, sem tudnám meghálálni*”.

Bízom benne, hogy Balatonfüred hálásan megőrzi személyének és munkásságának emlékét legalább az elkövetkezendő ezer évben.

Jegyzetek:

1. már meglévő klón tovább szelektálása

Felhasznált irodalom:

Balatonfüred hetilap 1935. évi számai

Magyar Királyi Balatonarácsi Szőlészeti és Borászati Szakiskola Leltárnapló 1936–1948.

Dr. Kaiser Géza – dr. Bakonyi Károly – Borsódy Miklós – Tóth Dezső: A korszerű szőlőtermesztés alapjai (Mezőgazdasági Kiadó 1975.)

Dr. Bakonyi Károly: Új szőlőfajták a Balatonfelvidéken (Veszprémi Napló 1975.10.04.)

Gubicza Ferenc levele (1980.02.06.)

Dr. Bakonyi Károly: Negyven éve szelektáljuk az Olaszrizlinget (Kertészet és Szőlészet 1990. 8. sz.)

Széchenyi Ferenc Kertészeti Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet Évkönyve (Balatonfüred, 1993.)

Dr. Bakonyi Károly: Mit ér az Olaszrizling ma (II. rész) (Borászati Füzetek 1996/1. sz.)

Dr. Bakonyi Károly szőlőnemesítő élete és munkássága
Georgikon Kiskönyvtár 9. (1999.)

Pálfy Sándor levele (2000.01.04.)

Soltész Mária: Balatonvin Borlovagrend a Balatonfüred
– Csopak Borvidéken (2004.)

Jubileumi évkönyv 1935–2005 (Széchenyi Ferenc Ker-
tészeti Szakképző Iskola és Kollégium Balatonfü-
red, 2005.)

Dr. Bakonyi Károly beszéde Egerváron 2006. aug. 17-én

Dr. Fülöp Lajos: Fürediek napjainkban 2007–2009,
(Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2009.)

A Balatonvin Borlovagrend 30 éve 1984–2014 (Bala-
tonfüred, 2014.)

Némethné Rácz Lídia: Barangolások Balatonfüreden
(Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2019.)

Szemeztetés dr. Bakonyi Károly szőlőnemesítő életé-
ből (Goldmark Károly Művelődési Központ,
2020.)

A frissen felújított „Dr. Bakonyi Károly épület” előtt az áthelyezett emlékkövel

(a szerző felvétele)

KINCSESNÉ LÖVITUSZ ZSUZSANNA

A SZOT

A rendszerváltás után születettek többségének ma már el kell magyarázni, mit takart a mai Füred Hotel régi neve: SZOT oktatási központ.

A SZOT a Szakszervezetek Országos Tanácsa rövidítése. Eredetileg a szakszervezet a bérből és fizetésből élő dolgozók érdekvédelmi tömegszervezete volt. A szakszervezetek gyökerei a XVIII. századig érnek. A gyors iparosodás magával hozta az igényt, hogy szükséges hirtelen munkásokká váló, képzetlen emberek érdekvédelme.

A szocializmus pártállami rendszere nagy súlyt fektetett arra, hogy az üzemi demokrácia dokumentálva legyen. Fontos szerepet kaptak a szakszervezetek, bár az akkori dolgozók leginkább a szakszervezeti üdültetésre emlékeznek.

A számos üzemi szakszervezet egy országos szövetségbe – tanácsba – tömörült.

Működésüket, szervezeti életüket az alapdokumentum határozta meg, amelyet a magyar szakszervezetek kongresszusa fogadott el. Megváltoztatásra, módosításra csak ez a testület volt jogosult.

A szakszervezetek legfelsőbb szerve a Magyar Szakszervezetek Kongresszusa, melyet a Szakszervezetek Országos Tanácsa hívott össze

A szakszervezetek szervezeti alapegységei az alapszervezetek voltak. Minden 25 főt meghaladó munkahelyen létre kellett hozni egy alapszervezetet.

Az alapszervezetek önállóan gazdálkodtak, költségvetéssel rendelkeztek. Az alapszervezetek legmagasabb irányító szervei a taggyűlés, amelyet évente 3 alkalommal, illetve szükség szerint kellett összehívni. A taggyűlés irányító szerve a szakszervezeti bizottság volt.

1990-et megelőzőleg az erős párt és felső szakszervezeti vezetés ellenére az ágazati szakszervezetek az adott lehetőségek között igyekeztek önállósággal élni. A szakmai szakszervezetek a bérezés, üdülés területén léptek fel a tagságuk érdekében, igyekeztek szociális, egészségügyi és munkavédelmi intézkedéseket hozni. A szakszervezetek a tagok napi problémáival foglalkoztak, munkahelyi bölcsődékben, óvodákban való elhelyezés, beiskolázásoknál támogatások jelentették nem egy esetben a szak-

szervezetekhez való kötődést. Egyre jobban előtérbe került, hogy a tisztségviselők: titkárok bizalmi tisztségviselők rendelkezzenek munkajogi, társadalombiztosítási és szociális ügyekben tájékozottsággal. A feladatok indokolták a különböző típusú képzések kialakulását.

Balatonfüreden 1981. október 1-jén kezdte meg munkáját, a SZOT Balatonfüredi Oktatási Intézete, melynek létrehozásáról 1979. július 13-án döntöttek, a SZOT 102. sz. titkársági határozatával.

Az Intézet székhelye: 8230, Balatonfüred, Széchenyi u. 20.

Az Intézet elnevezése: SZOT Oktatási Intézet, az idegenforgalmi idényben: Hotel Balatonfüred.

A SZOT Oktatási Intézet Balatonfüred a magyar szakszervezeti mozgalom tisztségviselői számára sokoldalú képzést biztosított. Az Intézmény szakszervezeti egységként, önálló költségvetéssel rendelkezett a SZOT Titkárság irányításával látta el feladatait. A létrehozásának időszakát elemezve, már sok új típusú gazdálkodási elemet találunk.

Az Intézet fő funkciója az Oktatás volt, a szakszervezeti tisztségviselők felkészítése és továbbképzése munkájuk ellátására. Lehetővé vált az iparági-ágazati szakszervezetek igényei szerint alap és továbbképző tanfolyamok megtartása, továbbá a SZOT osztályai által szervezett speciális tanfolyamokat is le tudták bonyolítani.

Új típusú feladatot jelentett a hazai és nemzetközi konferenciák megtartása, a különböző állami és társadalmi szervek igényei szerint.

Idegenforgalmi idényben háromcsillagos szállodaként üzemelt megkötött szerződések alapján bel- és külföldi idegenforgalmi szolgáltatásokat végzett.

Az Intézmény szervezeti felépítését, feladatait határozta meg. Az Igazgató közvetlen irányítása alá tartozott:

- személyzeti és munkagazdasági csoport
- rendészet
- tanulmányi vezető
- szállodavezető
- főkönyvelő
- vendéglátó üzletvezető

SZOT Oktatási Intézet nyitáskor az ország egyik legmodernebb, legszebb épülete volt, csodálatos környezetben. Rendelkezett mindazon tárgyi, technikai feltételekkel, melyek az oktatáshoz, üdüléshez, konferenciák lebonyolításához szükségesek voltak.

Oktatási időszakban a hallgatók maximális létszáma: 290/fő/nap, idegenforgalmi időszakban 332 /fő/nap elhelyezése volt biztosított. 3 nagy előadóterem állt rendelkezésre melynek befogadóképessége 300, illetve 90–90 fő. Szintenként 25 fős tanteremben lehetett az oktató munkát végezni, amelyek nyáron klubszobaként működtek. Az oktatáshoz, a rendezvényekhez könyvtár, olvasóterem, videóstúdió, a pihenéshez mozi, szabadtéri sportpálya, szalonnasütő volt kialakítva.

Az akkor modernnek számító étterem II. osztályba volt besorolva, azzal, hogy az oktatási időszakában III. osztálynak megfelelő árakat alkalmazzanak.

Külön figyelmet érdemelt a parkolás lehetősége, amely 88 gépkocsi elhelyezésére volt alkalmas.

Az Intézményhez tartozott a Paloznakon levő borospince, amely a vendégek számára további szórakozási lehetőséget biztosított.

Az Intézmény munkája, tevékenysége figyelmet érdemelt országos szinten, 1981–1988 között a tanévi átlagos napi hallgatói létszám 239 /fő, az intézet tanévi kihasználtsága 82 % volt.

Az éves oktatási tevékenység három részre volt tagolható:

1. Alapképző szakszervezeti tanfolyamok
2. Egyéb szakszervezeti tanfolyamok
3. Térítéses tanfolyamok és rendezvények

Az alapképző tanfolyamok jelentették a folyamatos oktató munkát. Szakszervezeti bizalmi, illetve szakszervezeti titkári képzésben, 1981–1988 között 14 tanfolyamon 1010 fő vett részt összesen.

Egyéb szakszervezeti tanfolyamok eseti jelleggel kerültek lebonyolításra: pl.: iparági-ágazati szakszervezetek továbbképzései, Veszprém megyei szakszervezeti tanfolyamok, külföldi szakszervezetek vezetőinek továbbképzése. 1981–1988 között összesen ilyen típusú tanfolyamon 26 400 fő vett részt, hosszabb, rövidebb időtartamig.

Térítéses tanfolyamok és rendezvények tették lehetővé, hogy az Intézmény plusz bevételre tegyen

szert, ebben az időszakban 68 alkalommal került megszervezésre, megtartásra 5 613 fő részvételével.

A számok világosan jelzik, hogy 1981–1988 között közel 33 ezer fő látogatta meg Balatonfüreden az intézményt, megszerették a csodálatos Balatonfüredet. Nagyon sokan, a nyári hónapokban visszatértek családjaikkal üdülni, pihenni.

Az Intézményben a főállású tanulmányi munkát ellátók száma: 20 fő volt, az 1988. december 31-i egyéb állományi létszám pedig 157 fő. Ez azt jelentette, hogy éves szinten a városban 177 fő részére az intézmény folyamatos munkát biztosított. Az oktatásban résztvevő tanárok a nyári hónapokban az idegenforgalom területén dolgoztak. Ez már egy teljesen új típusú kezdeményezés volt. Hasonlóan újdonság volt, hogy különböző konferenciák lebonyolítására adott helyet az intézmény, illetve hogy ezek szervezésében is részt vállalt.

A tanfolyamokra történő beiskolázások folyamatosak voltak, a lényeges változást az 1987–1988-as oktatási év hozta. 1988. januárban adórendszerek, személyi illetményben bekövetkezett változások többletfeladatot jelentettek a szakszervezeti tisztségviselők számára, ezért a tanfolyami képzésekben való részvételi igény lecsökkent.

Ezzel szemben a fizető tanfolyamok iránti igény megnőtt, amely elsősorban a makró ill. mikro szinten jelentkező változásokra irányult pl: belső ellenőrzés, számítógépes ismeret, munkaügyi, számviteli ismeretek.

Az oktatási feladatoknál az eredménykimutatás megmutatta a bevételek, illetve a közvetlen és közvetett költségek alakulását. A tényleges veszteség mértéke 1988 évben 16 millió 442 ezer Ft.– volt.

1989. január 1-jétől az intézmény működésében lényeges változtatások történtek. Bevezetésre kerültek a munkaügyi, idegenforgalmi, számítástechnikai tanfolyamok, amelyek fontos szerepet tölthettek be, de a kieső hallgatói létszámot nem pótolták. Az Intézmény a Veszprém megyei továbbá a helyi szervezetekkel minimális kapcsolatban volt. Társadalmi szinten is érzékelhető volt a kapkodás, átgondolatlan intézkedések sorozata, ez megmutatkozott helyi szinten is.

Az oktatási feladatok csökkenése jelentkezett a szállás férőhelyek igénybevételénél is. 1988-ban

miközben az oktatás kudarcra kézzel fogható volt, jelentős felújítást hajtottak végre az épületen. Ekkor került sor az épület homlokzatának, valamint a lakószobákhoz tartozó erkélyek burkolatának felújítására és új bútorok beszerzésére. Ebben az évben május, június hónapban így megközelítőleg 2 800 vendégéjszaka esett ki. Az elmaradt vendégekört az utazási irodák bevonásával csak részben lehetett pótolni.

Figyelmet érdemelt a szállodai szobáknál kialakított árrendszer alkalmazása: amely differenciált volt, szezonális, egyéni és csoportos, belföldi és külföldi árak Természetesen ezzel sem lehetett az éves veszteséget kompenzálni.

A szállodai kihasználtság hatással volt az éttermi és vendéglátási feladatok alakulására. Voltak kísérletek különböző rendezvények megszervezésére, de ezzel nem lehetett pótolni a napi hallgatói létszám fogyasztását. A fogyasztás már az 1988. január 1-jétől bevezetett általános forgalmi adó bevezetése miatt is visszaesett. Ez a tény érzékenyen érintette a presszó, bár, strandbüfé és Pince-borozó üzletrészeket.

Az Intézmény igyekezett nyitni a gazdaság különböző területei felé. Kisebb sikereket értek el a bérfuvarozás, a bérmosás, illetve az újonnan kialakított ajándékbolt bevételével. Ezeknek a tevékenységeknek révén az 1988. évet 14 millió 618 ezer Ft.- eredménnyel zárták. Ez azonban kevésnek bizonyult a folyamatos működés számára.

Az Intézmény bér és keresetszabályozási rendszerét a bértömeg gazdálkodás jellemezte, melynek

mértékét a SZOT Titkársága határozta meg. A SZOT Titkársága 1988. február 1-jei határozata értelmében 1988-ban 4 %-os bérfeljesztést engedélyeztek, amely magába foglalta az esedékes kötelezettő bérfeljesztéseket is. 1988. évi átlagjövedelem 167 fő számára havi szinten 9 775 Ft/fő volt. Az intézményben a legmagasabb jövedelemmel a központi irányítás, oktatás rendelkezett. Legalacsonyabb bérkifizetés a konyha-étterem dolgozói számára történt.

Összességében, ha elemezzük az Oktatási Intézmény tevékenységét látni fogjuk, hogy a folyamatos oktatás megszűnése jelentős profil váltást indított el, ezért az intézmény Füred Hotelként folytatta a munkáját. Ez a működési forma viszont már nem biztosította a folyamatos éves munkavégzést az itt dolgozók számára

Sok-sok év után a szálloda megújulva áll a vendégek rendelkezésére, megőrizve munkánkat a jövő nemzedéke számára. Az intézmény emlékéhez tartozik a közel 170 ember sorsa, akik 1990 után részben nyugdíjba kerültek, vagy új szakmát, munkahelyet kerestek további életük számára.

Felhasznált irodalom:

Kincsesné Lövitusz Zsuzsanna. Oktatás, gazdálkodás és bér gazdálkodás főbb kérdései a SZOT Balatonfüredi Oktatási Intézetben (szakdolgozat) 1989. április 15.

SZOT Oktatási Intézet Balatonfüred 1988. évi mérlegbeszámolója

SZOT Oktatási Intézet Balatonfüred 1988. évi munkügyi szabályzata

SZOT Titkárság és Elnökség határozatai

A balatonfüredi SZOT Oktatási Központ 1981-ben, a háttérben a Hotel Marina épülettömbje

Az ünnepélyes avatás a nagyteremben (1981. november 11-én)

(Forrás: [Veszprémi] Napló. 1981. november 12., 1. és 5. oldal – Vida András képriortja)

a szerkesztő megjegyzése:

1972. februárjában a balatonfüredi SZOT szanatóriumban (ma: Anna Grand Hotel, Blaha Lujza utca, illetve Gyógy tér) megnyílt a város területén levő SZOT-üdülők és szanatórium központi könyvtára. A 150 ezer Ft.-os költséggel létesített központi könyvtár 4200 kötetes állománnyal rendelkezett. Később az újonnan épült oktatási központba került át.

1976. augusztusában megkezdtek a balatonfüredi SZOT Oktatási Központ, a későbbi Füred Hotel elődje építését. A beruházás még 1974-ben elkezdődött, a 15 szintes épület terveit Holl Béla készítette. A kivitelező kezdetben a Veszprém megyei Állami Építőipari Vállalat volt, majd 1976-nyarától már a Vízépítő Vállalat végezte a munkát, a beruházás megközelítőleg 217 millió Ft.-ba került.

1981. november 11-én Jakab Sándor, a SZOT főtitkárhelyettese felavatta a balatonfüredi SZOT Oktatási Központot (Széchenyi u. 20.). Az átadását eredetileg június végére tervezték, de ez csúszott.

Az új intézetben az oktatási év során 24 tanfolyamon 3200 hallgatót képeztek: itt tartották az öthónapos munkástovábbképző tanfolyamokat, az szb-titkárok és a rezortfelelősök továbbképzését, számos előadást szerveztek a szakszervezeti bizalmiaknak. Csopakról ide telepítették át a szakszervezetek Veszprém megyei továbbképző iskoláját is. Az intézmény az év négy hónapjában az üdülést szolgálta.

Emlékplakett a füredi Oktatási Központról
(Városi Helytörténeti Gyűjtemény –
Ivácskovics György ajándéka, 2021)

A rendszerváltáskor az Antall-kormány első intézkedései közé tartozott, hogy törvénysorozattal akadályozta meg az előző rendszerhez kötődő társadalmi szervezetek

vagyonának széthordását. A parlament úgymond „elvette” a szakszervezetek kezelésében lévő állami ingatlanokat, de egyben ingyenes használatba adta ugyanazoknak. A 4,2 milliárdra becsült volt SZOT-vagyont az utód-, illetve újonnan alakult szakszervezeti szövetségek támogatottságuk arányában felosztották egymás között. Eszerint az MSZOSZ 1,803 milliárd forint, a Liga és a Munkástanácsok 1,356 milliárd, az Autonóm-ÉSZT-SZEF „vagyongözösség” 897 millió, az egykori Szolidaritás és a szövetségen kívüli szakszervezetek 144 millió forint értékű vagyónrészt kaptak.

Az elosztásnál nem készpénzről, hanem ingatlanokról döntöttek. Tételesen megállapodtak arról, hogy az MSZOSZ-é marad a volt SZOT-székház és a balatonfüredi oktatási központ, a Tárogató úti irodaház és szálloda a Liga-Munkástanácsok pároshoz, a Hotel Benczúr ingyenes használati joga pedig az ASZSZ-ÉSZT-SZEF trióhoz került. A 16 vidéki szakszervezeti székházat 40 százalékban az MSZOSZ-nek, 35 százalékban a Liga-Munkás-tanácsok „párosnak”, 20 százalékban az ASZSZ-ÉSZT-SZEF-nek, 5 százalékban az akkor még működő többi konföderációnak ítélték.

A konföderációk és az ágazati szakszervezetek nagyrészt az épületeknek a hasznosításából, bérbeadásából tartották fenn magukat. Az ingatlanok jó részét azonban időközben eladták, hogy finanszírozni tudják a működésüket.

Később, a volt balatonfüredi SZOT oktatási központ háromcsillagos szállodaként üzemelt tovább és – nyugodtan lehet mondani – a Balaton egyik kultikus helyévé vált. Népszerű volt a külföldi turisták körében is.

Évtizedeken keresztül a város egyik legforgalmasabb szállója volt, 2008-ban azonban mégis bezárt, arra hivatkozva, hogy az épületet felújítják. Az időközben bekövetkezett 2008-as gazdasági világválság viszont keresztülhúzott minden számítást, aminek köszönhetően az elkövetkező öt évben üresen, elhagyottan állt.

2014 tavaszán munkagépek jelentek meg a szálloda területén, és munkához láttak. Mint kiderült, az épületet a szomszédos Flamingó Hotel tulajdonosa vette meg. Tervei között szerepelt, hogy a földalatti gyógyvizeket kihasználva, hotelként építeti újra az épületet, amire állami támogatást is kapott.

A teljes beruházás az akkori tervek szerint nagyjából 6 milliárd forintba került volna.

2016. április 14-én átadták a 4,6 milliárd Ft-os beruházásból megújult Füred Hotelt. A négycsillagos hotel 13 szintes épületébe csúcstechnológia került, amely négyszáz vendéget tud kiszolgálni.

A hotel alkalmas 800 fős konferenciák megtartására is, wellness részlegében pedig 9 medence várja a vendégeket.

2021. szeptember 1-jétől a vendégeket kizárólag hivatalos igazolással fogadják a járványügyi helyzet miatt.

TAKÁCS MIKLÓS

BESZÁMOLÓ

A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület 2020. évben végzett munkájáról

2020. március 2-án a teljes régi vezetőség lemondásával új elnökséget választott az egyesület. Az új vezetőségi tagok korábban nem voltak tagjai az elnökségnek. Elnöknek Takács Miklóst, titkárnak Nagy Sándornét, vezetőségi tagnak Fülöp Júliát, Miklós Tamást, Szabó Czajlik Anna Máriát választotta meg az egyesület. Az egyesület és a vezetőség munkájáról az alábbiak szerint számolunk be.

Az 1994-ben megalakult Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület célja Balatonfüred országosan is ismert, de sok részletében még feltáratlan, gazdag múltjának feltárása a még fellelhető dokumentumok, emlékek felkutatása, megmentése, gyűjtése, dokumentálása, megismertetése, hagyományaink, értékeink ápolása. A havi rendszerességgel tartott egyesületi napokon előadások, lap- és könyvbemutatók, kiállítás látogatások, kirándulások és más közösségi programok történnek. Tagjaink számos értékes tárgy, dokumentum ajándékozásával gazdagították a Városi Helytörténeti Gyűjtemény állományát. Országos terjesztésű helytörténeti folyóiratunk, a Füredi História négy alkalommal jelent meg 2020-ban az Egyesület kiadásában.

Májustól szeptemberig, a második hullámig nyolc rendezvényt szerveztünk és öt állami ünnepen vettünk részt, koszorúztunk, a vezetőségi üléseket folyamatosan megtartottuk személyes részvétellel, vagy online eszközökön egyeztetünk a felmerülő kérdésekben. Kiadásra előkészítettük, majd megjelentettük és terjesztettük a Füredi História négy számát. A lapban a tagjaink közül is többen publikáltak.

„2020 elején egy rég nem látott világvágy indult el Ázsiából, amely csakhamar Európát, így Magyarországot is elérte. A koronavírus-járvány több hullámban támadta meg az emberek egészségét, életét, illetve a gazdaságot is.” – A járvány természetesen egyesületünket, az egyesületi életet, a helytörténeti munkát is érintette.

A járvány első hulláma nem sokkal a 2020. március 2-án megtartott vezetőségválasztó közgyűlés után tört ki. Veszélyhelyzetet hirdettek ki és különleges jogrend lépett életbe.

A védelmi intézkedések jobbra nem, vagy csak szigorú feltételek és korlátozások mellett tették lehetővé a korábban megszokott egyesületi programok személyes részvétellel történő megszervezését. Ezért az év folyamán új eszközöket és módszereket kellett megtanulni és alkalmazni – ami főleg a virtuális tér, az Internet fokozott használatát jelentette és a „home-office”, az otthoni munka bevezetését hozta magával.

Az első hullám után még egy, a járvány újabb hulláma kezdődött el 2020 őszén. Így csak az a rövid idő maradt a hagyományos egyesületi életre, ami a két hullám közé esett. Tehát a 2020. évből mindössze négy hónap (június–július–augusztus–szeptember) maradt csak a személyes részvételt igénylő tevékenységekre.

A különleges jogrend keretei között is el kellett végezni a teljes vezetőségváltással járó kötelező közbiztonsági feladatokat. Ilyen körülmények között a változások átvezetése és hatályba léptetése a különböző hatóságoknál összesen 7 (!) hónapot vett igénybe és novemberre fejeződött be.

A 2020. év során végig alkalmazkodva a munkánkat meghatározó és folyamatosan változó körülményekhez reális célként az egyesület fenntartását, a Füredi História kiadását, terjesztését, a tagokkal való kapcsolattartást és a korlátozó jogszabályok előírásai szerinti esetleges rendezvényszervezést tűzhattük csak ki.

Egyesületünk taglétszáma jelenleg 84 fő. Ebből 3 fő tiszteleti tag, 2 fő pártoló tag, 79 fő rendes tag. Az előző közgyűlés óta eltelt időben sajnos elhunyt négy társunk: Bakos Lelhel, Bartók Lászlóné, Somogyi Zsigmond, Zoltainé Karkovány Judit. Emléküket szeretettel megőrizzük. Egy tagunk, dr. Rác János írásban jelentette be kilépését. Az időszakban tizenkét új taggal gyarapodott egyesületünk (sorrendben): Nagyné Borbély Klára, Benke Brigitta, Bocskay István Imre, Bojtor László, Illána Erzsébet, Vastag György, dr. Kerekes Judit, dr. Vancsó Ödön, Avar Judit, Jirkovszky Péter, Szabó Illés Hajnalka, Nagy Jenő. (Utóbbiakkal 5 főre emelkedett az önkormányzati képviselők száma az egyesületben.) Valamennyien lelkes lokálpatrióták, elkötelezettek hagyományaink megőrzése iránt. Isten hozta őket, legyenek boldog tagjai egyesületünknek.

Örömmel számolunk be ezen a helyen is tagjaink elismeréséről. dr. Hullerné Takács Ilona az Emberi Erőforrások Miniszterének elismerését vehette át. Nagy Sándorné a Balatonfüred kultúrájáért kitüntetésben részesült. Kositzky Attila Hazai Samu életműdíjban részesült. Vastag György a Balatonfüred Városért Pro Urbe díjat vette át. Dr. Sipos Árpádot a Köztársasági érdemérem tisztikeresztjével tüntették ki. Szabó T. Lászlót és Kurutzné Kovács Mártát 80. születésnapjuk alkalmából köszöntöttük sok szeretettel. Valamennyiüknek jó egészséget, további sikereket és nagyon sok boldogságot kívánunk a következő évekre is.

A 2020. március 2-án megtartott egyesületi közgyűlésen elfogadott éves munkatervünket menet közben kellett teljesen átszervezni. Tavasszal és ősszel (télen) a járvány miatt nem lehetett megtartani a már megszokott havonkénti egyesületi délutánokat, nem tudtunk előadásokat, szakmai beszélgetéseket és más hasonló programokat szervezni. Elmaradt az év végi hagyományos évzáró egyesületi teadélután is. Zárt helyen, személyes részvétellel csoportos rendezvényeket tartani az év nagyobb részében nem volt lehetséges. Jogszabály kategorikusan tiltotta meg az egyesületi közgyűlések megtartását, ez csak idén (2021-ben), az év közepén vált újra lehetségessé.

Alkalmazkodva a helyzethez a virtuális teret, az Internet lehetőségeit igyekeztünk kihasználni. Baán Bea alapította meg a „Füredi História – azoknak, akiket érdekel Balatonfüred múltja” nevű Facebook csoportot. Itt tettük közzé a História-val, az egyesülettel, Balatonfüred történetével kapcsolatos anyagainkat, köztük sok érdekes dokumentumot.

Az érdeklődés nagyságát mutatja, hogy a csoport létszáma a tavaly márciusi 32 főről mára elérte az 1 000 fős létszámot, a folyamatosan belépő új tagokkal hamarosan meg is haladja azt.

Mivel szinte a teljes tagság használ emailt, a bezártság időszakában is kapcsolatban tudtunk maradni. Mintegy köldökszinórként ez volt a másik lehetőség, a Facebook mellett, amivel élve folyamatosan küldtük tagjainknak a legfrissebb információkat, tájékoztatást tudtunk adni az eseményekről, rendszeresen továbbítottuk a partner szervezetek anyagait, meghívóit.

Amikor a biztonsági előírások – ha korlátozottan is, de lehetővé tették már rendezvények megtartását, azokat az internetes ZOOM platform és a Face-book segítségével élőben nézhették otthon vagy bárhol a világon tagjaink és más érdeklődők is.

A járvány két hulláma közötti négy hónapban az egyébként ilyenkor szokásos nyári szünet helyett több sikeres rendezvényt tartottunk. Ezt megelőzően

- **Május 13-án**, még a 10 fős létszámkorlátozás idején az arácsi temetőben szűk körű megemlékezést tartottunk Lóczy Lajos sírjánál, a nagy tudós halálának 100. évfordulóján.

- **Június 22-én**, az első hullám feloldása után itt a Vasary Villában, a szerzők részvételével tartottuk meg a História 56. számának bemutatóját. A nagy sikerű rendezvényen több mint nyolcvan vettek részt.

- **Július 13-án** „Villa sétát” szerveztünk, ahol két csoportban több mint negyvenen kerestük fel a Fürdőtelep nevezetes épületeit Fülöp Júlia tagtársunk vezetésével.

- **Július 23-án** Arácon a Cholnoky emlékműnél a Nők a Balatonért Egyesülettel (NABE) közösen a Cholnoky Jenő születésének 150. évfordulója alkalmából megtartott megemlékezésen vettünk részt. Az ünnepi beszéd megtartására egyesületünk elnökét, Takács Miklóst kérték fel.

- **Augusztus 23-án** Csizmazia D. József tagtársunk javaslatára a Nemzeti Emlékhelyek Napját tartottuk meg – először Balatonfüreden. Ezen a napon felkerestük a füredi temetőben a Nemzeti Sírkert részévé nyilvánított tíz balatonfüredi sírt. A síroknál virágot helyeztünk el, az elhunytakról az egyesület vezetőségi tagjai megemlékeztek.

- **Szeptember 19-én** egy jól sikerült félnapos ki-rándulás keretében Veszprémben a Kulturális Örökség Napjai alkalmából megnyitott közintézményeket kerestük fel. A Rosos és Balassa kúria épületében Dr. Czaun Katalin, a Járási Hivatal vezetője fogadott bennünket és munkatársaival bemutatta a történelmi épületeket. A Vármegyeháza érdekességeit, máskor nem látogatható részeit Németh Zsolt, Veszprém megye állami főépítésze mutatta be tagjainknak. Az épület pincéjében még az egykori tömlőcöt is megnézhettük, ahol anno a betyárokat őrizték.

- **Szeptember 23-án** közvetlenül a második hullám kezdete előtt, már biztonsági intézkedésekkel a Zsidó Kiválóságok Házának kertjében tartottuk meg a História 57. és 58. számának bemutatóját. Az intézmény Olti Ferenc tagtársunk vezetésével nem csak a helyet adta, hanem a magas színvonalú technikai feltételek biztosításával azt is lehetővé tette, hogy

egyesületünk életében először a világhálón élő adásban is nézhették az érdeklődők programunkat.

A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület kiemelkedően fontos feladatákként intézi és szervezi a Baán Bea vezetésével szerkesztett Füredi História kiadását. A független szakértők szerint is Magyarország egyik legjobb helytörténeti folyóiratát a nehéz körülmények között is sikerült rendben elkészíteni, kiadni. Sőt, 2020-ban a tervezett évi három lapszám helyett négyet jelentettünk meg, ami a balatonfüredi Petőfi SE segítségével volt lehetséges. A négy lapszamból hármat tudtunk a közönségnek is bemutatni ebben az évben. A negyedik, azaz az 59. szám nyilvános bemutatását már 2021-re kellett elhalasztani a járvány második hulláma miatt.

Vélhetően a lap elismertségét mutatja az is, hogy a História nemzeti könyvtárunk, az Országos Széchenyi Könyvtár (OSZK) felvette az Elektronikus Periodika Archivumba (EPA). Az archivumba folyamatosan töltik fel az elmúlt húsz év lapszámait, amelyek így az egész világon bárki számára ingyen kutathatóvá, olvashatóvá, könnyen hozzáférhetővé váltak.

Egyesületünk nem tudná a munkáját elvégezni partner szervezeteink segítségével nélkül. Kiváló partnerekkel dolgozhattunk együtt 2020-ban is. A Lipták Gábor Városi Könyvtár megalakulása óta anyaintézménye a Helytörténeti Egyesületnek. A Helytörténeti Gyűjtemény a szakmai bázist jelenti, a Kulturális Nonprofit Kft. (Vasary Galéria) és a Zsidó Kiválóságok Háza az intézményi háttér biztosításában jelentenek nagy segítséget. Balatonfüred Város Önkormányzata a kezdetek óta támogatja a helytörténet ügyét. Ezen túlmenően pályázataink keresztül jelentős anyagi forrásokat biztosít az egyesület működésére és lapunk kiadására. Munkánkban mindig számíthatunk a Balatonfüredért Közalapítvány támogatására is. A helyi és a megyei média rendszeresen tudósított eseményeinkről. 2020-ban arra is lehetőséget kaptunk, hogy a Napló hétvégi mellékletében „Gazdag múlt – ígéretes jövő” címmel Kellei György tagtársunk jóvoltából egy egész oldalas interjú keretében adhassuk közre törekvéseinket. Nagyon hasznos, napi, élő munkakapcsolatban állunk a Veszprém Megyei Honismereti Egyesülettel. A kölcsönösen előnyös információ és tapasztalatcserén, rendezvényeken túl Márkusné Vörös Hajnalka elnök segítségével eredményesen tudtunk bekapcsolódni a Veszprém–Balaton Európa Kulturális Fővárosa 2023. projektbe is.

Összegezve a fentiek eredményes évről számolhatunk be. A rendkívüli körülmények között is sikerült ez egyesületet fenntartani és működtetni, tervezett céljainkat megvalósítani. Mindez egyesületünk elkötelezett tagságának, vezetőségének, partnereinknek önzetlen munkájával, áldozatvállalásával volt lehetséges. Köszönet érte mindenkinek. Csak azt tudjuk kérni, hogy hasonló lelkesedéssel, összefogva dolgozzunk a jövőben is azokért a célokért, amiért egyesületünk létrejött: múltunk értékeinek megőrzéséért, Balatonfüredért.

A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület köszönetet mond mindazoknak, akik az elmúlt évben 2019. évi adójuk 1 %-ával támogatták. Az így befolyt 27.954. - Ft-ot az egyesület alaptevékenységének finanszírozására fordítottuk.

Kérjük, hogy továbbra is segítsék adójuk 1 %-ával a működésünket!

Adószámunk: 18918421-1-19

A pénzügyi beszámolót (közhasznúsági jelentés) terjedelmessége miatt most nyomtatott példány helyett itt jelentetjük meg: <https://birosag.hu/kozvetetel-kereso>

TAKÁCS MIKLÓS

„Erre az őszre, a tiédre
nincsen ...
s nem jöhet újra tavasz.
... a fák nem félnek megszabadulni terhüktől,
s megadóan hullatják lombjaikat – hisz
csak egy évszak...”

(Gömöri György)

ELHUNYT POLONYI KORNÉLNÉ SZÜLETETT HERCZEG EDIT 1932 - 2021

Elhunyt Polonyi Kornélné (Herczeg Edit) pedagógus, a Helytörténeti Egyesület tagja, Balatonfüred közismert személyisége. 89 éves volt.

Ismét elment egy született füredi, egy régi füredi, Balatonfüred lelkes rajongója. Régi füredi polgár család gyermeke, aki mindig szívesen mesélt életéről, a régi füredi életről. Egyre kevesebben vannak már, akik jelképei a régi településnek, de általuk emlékezünk és őrizzük a múltat mi is, hogy mindez ne kallódjon el az idő süllyesztőjében.

Balatonfüreden született 1932-ben. Apai ágon régi füredi családból származott, anyai ágon a Rédeyek, Hertelendyek leszármazottja volt. Tanulmányait a balatonfüredi Református Iskolában kezdte, ahol később magyar nyelv és irodalom, majd német szakos tanárként ő maga is generációkat oktatót, tanított nem csak a tantárgyakra, hanem erkölcsi tartásra, a legnemesebb emberi értékek tiszteltetésére, szeretetre.

„Szerettem ebbe az iskolába járni, talán még anyukám is idejárt... nincs egy rossz emlékem... „...ebben a kis falusi iskolában neveltek bennünket azokra a tulajdonságokra, amelyeket én, de a többi kortársam is egész életében megtartott. Megtanultuk egymás megbecsülését, az egymás iránti szeretetet, az adott szó megváltoztathatatlanágát, a baráti hűséget, az igazmondást és az Isten iránti feltétlen bizalmat, hitet.” „Azt üzenjük az utánunk következőknek majd, hogy voltunk mi is, és ne feledjétek el soha a szépet és a jót, amit ebben az iskolában kaptatok.”

A polgári iskola befejeztével, a nehéz háborús évek után a budai Csalogány utcai tanítóképzőben, liceumba járt, majd az Idegennyelvek Főiskoláján német fordítói képesítést szerzett. A nyarakat a régi barátokkal ekkor is itthon töltötte el: „Boldogan éltünk itt Füreden. Szép volt minden, szép a Balaton, a hegyek, a telek, a tavaszok, és mindig, mindig a természetbe jártunk és sok örömet szerzett nekünk.”

Szülőhelye iskolájában, 40 éven át derűsen, sugárzó lélekkel, hűséggel, mindig a békességet keresve, megbízhatóan, elkötelezetten, munkatársai és tanítványai szeretetével övezve dolgozott. Egykori tanítványai ma is örömmel gondolnak vissza irodalom óráira, az iskolai ünnepélyeken való szereplésekre, a közös sétákra, kirándulásokra. Meghatottan emlékeznek arra, amikor az osztály közösen tette le Dobó esküjét az egri vár védelmére, mintegy erkölcsi útmutatásként a jövőre nézve. „A falak ereje nem a kőben van, hanem a védők lelkében.”

Minden ősszel és tavasszal lesétált irodalom szakköröseivel a Kiserdőbe, a Tagore sétányra, mert vallotta és gyakran emlegette: „Bizony egyre kevesebben vagyunk,

akik őrzik Balatonfüred múltjának emlékeit. Nem szeretném, ha minden elkallódna az időben.”

Emlékeit számos interjúban mondta el és a „FÜREDI IFJÚSÁG Így éltünk mi a múlt század harmincas-ötvenes éveiben” című könyvben írta meg. A Simon Károllyal közösen készített kötet hiánypótló mű, értékes helytörténeti kordokumentum a Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadásában jelent meg.

Edit néni bölcs szavai, okos tanácsai, mosolyt fakasztó történetei, gazdag tapasztalatai, amelyeket mindig megosztott velünk, a derűje örökre itt marad velünk.

Az egykori tanítványok, kollégák, jó barátok, a fürediek nevében Juhász Ferenc versével búcsúzunk:

„S ő pedig verset olvas, hangja hogy árad!
A szerelemtől a szabadságról,
amit Júliának mondott egykor Sándor.
S lángban a terem, tavaszi lángban,
Méhéktől koppan az ablaktábla.
Már nem is ő, egy fáklya áll ott,
lobogni jövőt, ifjúságot.”

Emlékét szeretettel megőrizzük. Edit néni, nyugodjon békében.

OLTI FERENC

MEGHALT ZOLTAINÉ KARKOVÁNY JUDIT (Pestlőrinc, 1934 – Budapest, 2021)

Hosszan betegeskedett, de még legyengült állapotban is, egészen az utolsó – még járványmentes – rendezvényeinken is rész vett. Lett légyen szó a História bemutatójáról, vagy éppen a Hanuka ünnepegről. A Hiányjel című, valóban hiányt pótló, a balatonfüredi zsidóság legújabb kori történetét feldolgozó művében az általa írt rövid életrajzából idézek: „Az ELTE Bölcsészettudományi karán 1956-ban kapott tanári diplomát. Sümegen és Aszódon kezdett tanítani. 1963-tól 1989-es nyugdíjazásáig a budapesti Fazekas Mihály Gimnázium irodalom szakos vezető tanáraként dolgozott. Balatonfüredhez a Fekete család révén kötődik: id. Fe-

lete Márton és Till Teréz dédunokája. A Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület tagja.” Én teszem hozzá: meghatározó és igen jelentős tagja. Tele volt megírandó tervekkel, amíg ereje engedte kitar-tóan kutatott, intézkedett, szervezte a következő könyve kiadását. Érdeklődése a helyi zsidóságot érintő témákon túl kiterjedt a keresztény közösségek múltjára és természetesen nagy szerelmére, az irodalomra is. A Füredi Históriainak megalakulása óta állandó szerzője, a Helytörténeti Egyesületnek lelkes tagja, támogatója és rendezvényeinek rendszeres látogatója és előadója volt. Drága Judit, nagyon fogsz hiányozni!

* * *

SZÉCHENYI ÁGNES

Z. KARKOVÁNY JUDIT (1934–2021)

Meghalt a füredi és arácsi életek, kőkereszték, harangok történetének krónikása, Füred egyik hírvi-vője, kulturális követe, a História rendszeres szerző-je.

Közel fél évvel Judit halála után ülök a gép előtt és zavarban vagyok. Nekem ő ugyanis él, kimonda-ni is nehezen tudom, hogy ez itt most a nyilvános búcsúzás a folyóirat és a magam nevében. De nem is végleges, még egyszer jelentkezni is fog a lapban egy írással, jegyzeteiből és forrásokból rekonstruálni fogom piszkozatát Köves Lajos asztalos-faszobrász-ról. Köves bútorcsodákat készített, a füredi mólón pedig egy ajándék üzletet működtetett míves és ízlés-es tárgyakkal. A füredi zsidó sorsokat rögzítő *Hi-ányjel*ben lett volna a helye, hiszen őt is elvitték. Az anyag szép lassan gyarapodott fájdalmas esetekkel, ez a cikk is ilyen lesz, majd elámul az olvasó a ké-pektől. Sokszor nyúlok a telefon után, mert olvasok, látok valamit és úgy érzem, meg kell Judittal be-szélnem. Negyven éves barátság volt az, sajnos nem a Fazekasba jártam, így ő nem taníthatott. Azaz mégis. Hivatástudatával, emberi tartásával és peda-gógiai módszereivel, amiket ellestem tőle, és az egyetemen alkalmaztam. Egy szinttel feljebb is mű-ködtek ugyanis. S hogy ő kitől tanulta? Hát, Szabó Magdától az írótól, aki az ötvenes években a Faze-kas felsőseit tanította. Tervezte, hogy megírja, mi-

lyen volt Szabó Magda ekkor, s miként hatott a gye-rekekre és az ifjú tanárookra, de ez elmaradt.

Zoltai-Karkovány Judit olyan erősen figyelt min-den kapott szövegre, elhangzott mondatra, ahogyan csak a nagyon szigorúan gondolkodó tud. Az iskolai dolgozat, maximum az olvasónapló szöveg-hosszú-sága is tanította erre. Észrevett minden következet-lenséget, figyelmeztetett a nem ökonomikus, túlcif-rázott vagy lélektelen rutinmondatokra. Semmi lé-haság, mondhatjuk Esterházy Péter egy kedves, so-kat ismételt szavával. Lényeglátó és lényeglátató volt. Meg kellett érnie, hogy a mai iskolában Jókait olvastatni nem könnyű, sőt, olykor már valóban le-hetetlen. Erre is volt módszere. S mert Füred Jókai városa is, hadd idézzem föl ezt. Kiválasztott egy ön-állóan megálló részt, mint például a *Kárpáthy Zol-tán*-regény *Gyásznapok* című fejezetét. Az alábbi sillabuszt küldte hozzá egykori tanítványának, a kö-vetkező instrukciókkal: „Az *oldalszámokat a regény 25. kiadásából vettem; Jókai Mór válogatott művei, Szépirodalmi Könyvkiadó 1959. Ebben a kiadásban a fejezet a 148. oldaltól a 263. oldalig tart (88 ol-dal), az ebből kiemelt részlet a 201-től a 216-ig (15 oldal). Ennyi menni fog.*” S akkor leírja a tanárnak szóló vázlatot, talán a balatonfüredi pedagógusok-nak is hasznos lesz. „A *Gyásznapok fejezet főszerep-lője Kárpáthy Zoltán, »fiatalabb Wesselényi«, min-*

den jelentős eseménynél jelen van, a vele történekmel mutatja be Jókai az árvizet és az emberek lehetséges viselkedését az árvíz idején. K. Z. romantikus regényhős, ugyanakkor az árvíz bemutatása lexikon pontosságú. (Vö. A köszívű emberben az Isaszegi csata leírásával, vagy az Egy az Istenben Torockóval és az unitárius vallással. Ha Jókai valóságos helyszínt vagy szereplőt mutat be, 'hótt-realista'.) A létra (Wesselényi segítségével) nekitámasztva a Kőcserepy ház ablakának, Zoltán fut föl rajta – csak-hogy nem ő, hanem a nyájas olvasó jut be a hóféhér lányaszobába. (201. old., késleltetés, jobb 6. osztályban a Toldi 3. énekénél megtanítottuk már.) A szobában Vilma és egy vak leányka tartózkodik; a leányka alig tíz éves, Vilma nevelgeti néhány éve, az ő kérésére hozták el a szülők a vakok intézetéből. Vilma »gyengélkedik«, valójában csak nem akart szüleivel társaságba menni. Jókai ezúttal párbeszéddel jellemez. A vak kislány mesét mond a tűzmadarokról. Születésétől vak, a vizet alig ismeri, a tüzet jobban el tudja képzelni.) A 208. oldaltól a két leány is átéli március 14-e eseményeit, Jókai ezúttal a hangokra koncentrálna ismétli ezeket. A vak leány elsőként érzi meg a »titkos rázkódást a ház alatt«. Majd meghallják a távoli zúgást – a nőttön növekvő vészkiáltásokat, az ágyúlövéseket és a vészharangokat, végül azt, hogy a házból a cselédek is elfutnak, a két leányról elfeledkezve. Csönd! Új (változó erősségű) hangok: a Kőcserepy ház pincéi, majd a földszinti helyiségek megtelnek vízzel – a vaspántok meghajlanak – a szobában egy pohárban kocogni kezd ez ezüst kiskanál – az ingaóra megdől, amikor éppen jár még, a nemlétező időt jelzi, összeomlik a lépcsőzet, a falak repedeznek, a tapéta hasadozni kezd (nem erős, de félelmetes hang), ha tovább hasad, összeomlik a ház, a szétnyíló falon kilátni az éjszakába. Most lép be Zoltán. Negatív happy end: Vilma a karjai között, magához is szorítja, de csak

muszájból, hiszen menekíti. Alig jutnak tovább, a ház előfala lehullik: »mintha egy színpad függönyét húzták volna félre«. (216. old.)” Ugye nem csodálkozik senki, hogy a gyerekek belefogtak a könyvbe az elejétől kezdve az olvasást.

Elővettem levelezésünket, milyen jó, hogy a számítógép összerendezi húsz év leveleit. És megtalálom a rá olyan jellemző hangot és viszonyulást. Egyik hosszabb tanulmányához, talán Protiwinsky-kötetéhez kért a kiadó egy kis önéletrajzot. „Ágneske! Folytatom az előbb abbahagyott beszélgetést: nekem nincs ötletem a »pótolja valahogy« kérés teljesítésére. Előző munkahelyeim pl. nem tartoznak Bfüredre, az ars poetica meg egyenesen röhejes. Kérlek, ha tudsz, írd még dicséretemre max. 2 mondatot, ezt is csak azért kérem, mert ha X. Y. találja kiegészíteni a szövegemet, akkor valószínűleg sikertőfrászt kapok. Egyébként szerintem a Plébánia Templom sem nagybetű, de ezért már sírjon az ő anyukájuk. (A karácsonyi teadélutánra szóló meghívóban is nagybetűvel írták a karácsonyt és az adventet, jeleztem nekik, hogy nem így kellene, de szerintem csak sértődés lesz belőle.)” Ez a levél teljesen ő. Semmi frázis, semmi öndicséret. Azért sem, mert a végtelenségig puritán volt, a lényegre szorítókozó, s azért sem, mert nem tudta magát csak tanárként mértékadónak tekinteni. Pedig a legjobb füredi helytörténészek közé sorolandó. Helyi felmenői révén örökölt egy házat a Csokonai utában, tele emlékekkel. A ház és a dédszülei, a Fekete-család történetét senki nem fogja már megírni. Ennek tanúi sincsenek már.

Emlékezzünk tárgyi múltunkra és az emberi történetekre. Vagy ha már egyszer elfelejtettük őket, kutassuk föl, amit még lehet, mint ő, sok más mellett a Brázay-család életét, a zsidóság emlékeit, Palka József üveges plébánia-ablakainak történiáját.

Karkovány Judit, Z.

A Füredi Históriaiban megjelent írásai (időrendben):

Balatonfüred mostohagyereke: Protiwinsky Ferenc. =2001/1–2. sz., 23–30.

Balatonfüred festője – Protiwinsky Ferenc: (második nekifutás). =2002/3. sz., 28–30.

A balatonfüredi piros templom keresztút-képei. =2003/1. sz., 9–13.

Fejezetek egy füredi polgárcsalád történetéből (Az első negyven év). =2003/3. sz., 11–16.

Fejezetek egy füredi polgárcsalád életéből (A második ötven év). =2004/1. sz., 19–26.

A füredi Baradlai Jenő és rokonai. =2006/1. sz., 5–13.

Kinek az emlékére? =2006/2. sz., 11–13.

Újra Protiwinsky. = 2007/1.sz., 12–14.

A balatonarácsi Brázay villa. = 2007/2.sz., 2–7.

Tábori Kornél. = 2009/1.sz., 18–21.

Protiwinsky Ferenc, Balatonfüred festője – képlettár. = 2009/2.sz., 16–21.

Kossuth Lajos és a Brázay család. = 2010/3.sz., 11–15.

Az arácsi Brázay villa és a Brázay kertgazdaság. = 2011/2–3.sz., 9–13.

Száz éves a „Pásztorfiú”. = 2013/3. sz., 18–20.

Egy kiállítás képei. = 2014/2. sz., 19–22.

Markó István balatonfüredi kovácsmester: 1893–1980. = 2014/3. sz., 5–11.

A fekete bárány. = 2015/2. sz., 3–7.

Öten indultunk. = 2015/4. sz., 17–21.

150 éve született Baradlai Jenő. = 2016/3. sz., 26–28.

A balatonfüredi plébánia-templom Palka József által készített üvegablakai. = 2017/1. sz., 29–32.

Templomtörténet. = 2018/1. sz., 19–24.

A balatonfüredi tóraszekrény. = 2018/3. sz., 11–12.

Az elnémult harang – avagy töprengés az elnémított füredi harangról. = 2019/3. sz., 27–29.

Endródi Sándor: Játszi órák. = 2020/1. sz., 3–4.

*****

TÓTH-BENCZE TAMÁS

SZUBJEKTÍV VISSZAEMLEKEZÉS

Azt hiszem, azt ilyesmit többnyire azzal szokták kezdeni, milyen volt az első találkozás. Hát én ilyen-nem szolgálhatok, mert egész egyszerűen nem tudom, hogy mikor találkoztam először Judittal. Valószínűleg egy unalmas, szürke hétköznapi lehetett, nem lennék különösebben meglepve, ha az egyik írásával kapcsolatban látogatott el a helytörténeti gyűjteménybe. De az is lehet, hogy valami dokumentumot akart ajándékozni nekünk, és azt hozta be.

Néhány éve a forró nyári kánikula következtében kórházba került. Azóta valahányszor felhívott telefonon, vagy személyesen találkoztunk, mindig az volt az első mondatom, kérdésem, hogy ivott-e elég vizet. (Mindig volt nála tartalékban, egy félliteres palackkal.) Ez már egyfajta rituális szertartásnak számított közöttünk, valahogy úgy, ahogy Rózsa György magánszáma a „Kapcsoltam” című televíziós műsorban a vizespohárral. (A fiatalabb olvasók kedvéért: a műsorvezető úgy 5 percenként nyúlt a vizespohár után.)

Judit a füredi munkáival kapcsolatban nagyon sokszor kért meg arra, hogy nézzek utána valaminek. A kapott adatokat, anyagokat nagyon eredeti

módon köszönte meg, az egyik így hangzott: *Tamáskám, Te vagy a legszebb nyúl a halpiacon.*

A másik változat szerint: *„Tamáskám, Tiéd az aranyhajú lányom.”* – Juditnak nem volt lánya, legalábbis azt hiszem. Egyszer vissza is kérdeztem: *„Na, és mi van akkor, ha igényt is tartanék rá?”*

Elnevette magát, és maradt minden a régi.

*****

A Városi Helytörténeti Gyűjtemény részére adományozó személyek

2020

Bagó Gyula (Balatonfüred); **Bocskay István Imre** (Balatonfüred); **Ivácskovics György** (Balatonfüred); **Ján Miklós** (Balatonfüred); **Karika Erzsébet** (Balatonfüred); **Maroskövi Kálmánné** (Balatonfüred); **Némethné Rácz Lídia** (Balatonfüred); névtelen (3 db); **P. Miklós Tamás** (Révfülöp); **Rácz Árpád** (Balatonfüred); **Szabó János** (Balatonfüred); **Szabó Sándorné** (Balatonfüred); **Szelle Zoltán** (Balatonfüred)

2021

Angyal Imre (Balatonfüred); **Berta Lajos** (Balatonfüred); **Bocskay István Imre** (Balatonfüred); **Gombásné Bugsch Éva** (Balatonfüred); **Ivácskovics György** (Balatonfüred); **Molnár Judit** (Balatonfüred); **Pálffy Károlyné** (Balatonfüred); **Rimay László** (Veszprém); **Szappan Csaba** (Balatonfüred); **Vereczki – Gregor Marianna** (Balatonfüred); **Zatkalik András** (Veszprém)

Anna-báli kitűző (1962 körül)
Maroskövi Kálmánné ajándéka (2020)

A Tölgyfa csárda bútorgomb
díszítése

Szerencsepénz (1896)

Sapkajelvény (1960)

(Ivácskovics György ajándékai, 2020)

A Városi Helytörténeti Gyűjteménynek adományozott dokumentumok

Az 1971-es várossá nyilvánítás alkalmából kiadott díszboríték, elsónapi emlékbélyegzővel
(Berta Lajos ajándéka, 2021)

Pálóczi Horváth Ádám harminc éves korában

A kép forrása: <http://www.esokonai-esurgo.sulinet.hu/sarkozy/kepek/33.jpg> (– a link már nem él)

A delfinen lovagló Arion

Forrás: <https://ia.eferrit.com/ia/6efc9cd2c1bf3540-1024x682.jpg>